



www.musavat.com

MUSAVAT

Xəbər
İynə ucunda ölüm -
antibiotikin
fəsadları
haqda
yazısı səh.15-də

Qurucusu: Rauf Arifoğlu Gündəlik qəzet 17 aprel 2025-ci il Cümə axşamı № 64 (8674) Qiyməti 60 qəpik

Gündəm

Gürcüstan Prezidenti ilk rəsmi səfərini Azərbaycana etdi



Əliyevlə görüşdə mühüm açıqlamalar verildi

yazısı səh.3-də

Paşinyan Zəngəzurda: "İlk olaraq dəmiryol xətti açıla bilər" iddiası

yazısı səh.9-da

Moskvadan postsovet ölkələrinə şok təhdid - Rusiya bu hədəfinə də çatsa...

yazısı səh.5-də

İrəvanda "artsax" həşiri - revanşistlərin yeni hərəkət yaratmaq xülyası

yazısı səh.4-də

Büdcə kəsirimizlə bağlı nikbin proqnoz - neft amili və...

yazısı səh.10-da

"Qadınlar işdən bir saat tez çıxsın" - təklif qanuniləşsə...

yazısı səh.13-də

ABŞ-dan sensasiya: Zəngəzurda müharibə başlasa...

yazısı səh.7-də

"Uçan taksi" sürücüsünə pul yığmaq doğrudurmu?

yazısı səh.14-də

Bir qərinə keçdi, soyad sonluğumuz hələ də "ov" - "yev"dir

yazısı səh.14-də

Gənclərin kofe aludəçiliyi: asılılıq yaradan səbəblər, fəsadlar

yazısı səh.14-də

FRANSADAN AZƏRBAYCANA BÖYÜK PİSLİK - BAKI BAĞIŞLAMAYACAQ!

Paris sülh prosesini pozmağa çalışır; "böyük bacı" sərhəddəki "casus missiyası"nı genişləndirməyə çağırırdı; destruktiv siyasət nə qədər sürəcək? - reaksiyalar



yazısı səh.8-də

Ölkədə leysan fəsadları - yollar, tunellər, höyətlər su altında qaldı

Paytaxtda və bölgələrdə sel ciddi problemlər yaradırdı; dövlət qurumları səfərbər oldu

yazısı səh.13-də



Qafar Çaxmaqlı

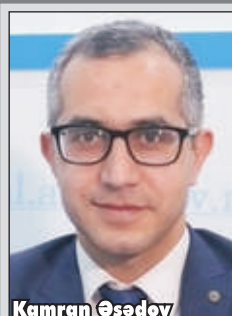
Ermənişünas alimdən gündəm müsahibəsi

yazısı səh.6-da



Tramp İranla bağlı nöqtəni qoydu - kritik gəlişmə

yazısı səh.12-də



Kamran Əsədov

Təhsil eksperti: "Hər məktəbin "B planı" olmalıdır"

yazısı səh.11-də



Zakir Həsənov Hulusi Akarla görüşüb

Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Naziri general-polkovnik Zakir Həsənov aprelin 16-da Türkiyə Böyük Millət Məclisinin deputatı, parlamentin Milli müdafiə komissiyasının sədri, Türkiyə Respublikasının sabiq milli müdafiə naziri cənab Hulusi Akarın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

Bu barədə Müdafiə Nazirliyindən məlumat verilib. Bildirilib ki, Türkiyə parlamentinin Milli müdafiə komissiyasının sədri protokola uyğun olaraq "Şərəf kitabı"nı imzalayıb.

General-polkovnik Z.Həsənov qonaqları Azərbaycanda görməkdən məmnun olduğunu bildirib. Nazir hər iki qardaş ölkənin dövlət başçıların səmimi münasibətlərinin Azərbaycan və Türkiyə arasında bütün sahələrin, o cümlədən hərbi əməkdaşlığın inkişafında xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğulayıb.

Cənab H.Akar isə öz növbəsində Azərbaycana cari ildə ilk səfərindən razılıq ifadə edib, hər zaman olduğu kimi göstərilən səmimi münasibətə və qonaqpərvərliyə görə minnətdarlığını bildirib. Qarşılıqlı səfərlərin əhəmiyyətini qeyd edən qonaq Azərbaycan və Türkiyənin strateji müttəfiqlik səviyyəsinə çatın hərbi əlaqələrinin daim inkişaf etdiyini xüsusi vurğulayıb. Görüşdə qarşılıqlı maraq doğuran, o cümlədən regional təhlükəsizliyə dair məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparılıb.



Əvəz Zeynallının vəsatəti icraata götürüldü

"Xural" internet televiziyaşının həbsdə olan rəhbəri Əvəz Zeynallının xəstəliyi ilə bağlı cəzasının qalan hissəsindən azad olunması üçün məhkəməyə müraciət edilib. Musavat.com xəbər verir ki, vəsatət Nizami Rayon Məhkəməsində icraata verilib. Vəsətətə hakim Nigar Qədirlinin sədrliyi ilə baxılacaq.

Qeyd edək ki, bir qədər əvvəl Əvəz Zeynallıya xərcəng diaqnozu qoyulması barədə məlumat yayılıb. Bununla bağlı onun vaxtından əvvəl azadlığa buraxılması barədə müraciət olunub.

Cinayət Məcəlləsinin 178.2.1, 311.3.2, 311.3.3, 311.3.4, 32.4, 312.2 və 312-1.1-ci maddələri ilə ittiham olunan Əvəz Zeynallı Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hökmünə əsasən, 9 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilib. Ali Məhkəmə Əvəz Zeynallının şikayətini qismən təmin edərək cəzasını 2 ay azaldıb.

Mobil telefon oğurları tutuldu

Paytaxtın Nesimi və Nizami rayonlarında, həmçinin Abşeron rayonunda 5 nəfərə məxsus müxtəlif qiymətlərdə mobil telefonlar oğurlanıb. DİN-in mətbuat xidmətindən verilən məlumata görə, polis əməkdaşlarının keçirdikləri tədbirlər nəticəsində əməlləri törətməkdə şübhəli bilinən 19 yaşlı B.Qurbanov, 18 yaşlı P.Sadıqov, 21 yaşlı T.Lətifzadə, əvvəllər məhkum olunmuşlar - 42 yaşlı R.Seyidov, 52 yaşlı C.Kərimov və 49 yaşlı T.Fərəcullayev saxlanılıblar. Binəqədi rayonunda isə bir nəfərə məxsus 400 manat dəyərində planşet oğurlayan 49 yaşlı S.Mursəlova da saxlanılıb. Araşdırmalar aparılır.

Şabranda 30-a yaxın sakin təxliyə edildi

Sabranda Dəvəçiçay daşıb, həyətlərə, evlərə, kommersiya obyektlərinə su dolub. Belə ki, fəvqəladə vəziyyət Şabran şəhərinin M.Ə.Rəsulzadə küçəsində baş verib. Intensiv yağış nəticəsində Dəvəçiçaya gələn güclü sel fərdi yaşayış evlərinin həyətlərinə, evlərə, təsərrüfatlara, kommersiya obyektlərinə dolub. Hadisə baş verən ərazidə 30-a yaxın ev var. Evlərdə yaşayan sakinlər təxliyə edilib.

Hadisə yerinə Şabran rayon Fəvqəladə Hallar Komissiyasının nümayəndələri və digər əlaqədar qurumların nümayəndələri cəlb olunublar.

Ağsuda ekskavator aşdı: sel apardı, sahə rəisi öldü



Ağsuda sel ekskavatoru aşırıb. Hadisə nəticəsində 1 nəfər ölüb, 3 nəfər yaralanıb. Hadisə aprelin 16-da rayonun Kalva kəndi ərazisində qeydə alınıb. Ərazidə yol-təmir işləri ilə məşğul olan işçilər yağışın başlamasını müşahidə edərək təhlükəsizlik məqsədilə ekskavatorun içərisinə yerləşiblər. Lakin bir qədər sonra çaya sel gəlib və güclü axının təsirindən ekskavator aşdı.

Hadisə nəticəsində ekskavatorun içində olan 4 nəfərdən biri hadisə yerində həyatını itirib. Digər 3 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alaraq, çətin vəziyyətdə texnikanın içində köməksiz qalıb. Əraziyə dərhal Fəvqəladə Hallar Nazir-

liyinin xilasediciləri cəlb olunublar. Yaralıları ekskavatorun içindən çıxarıaraq Şamaxı Rayon Mərkəzi Xəstəxanasına təxliyə ediliblər. Hazırda hadisənin hansı şəraitdə və necə baş verdiyi araşdırılır. Faktla bağlı aidiyyəti qurumlar tərəfin-

dən təhqiqat aparılır.

Ağsuda selin ekskavatoru aparması nəticəsində ölənlərin şəxs sahə rəisi olub. Bu barədə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyindən (AAYDA) bildirilib. Qeyd olunub ki, rayonun Kalva kəndində baş verən hadisədə daha üç nəfər xəsarət alıb.

Agentlikdən verilən məlumata görə, ölənlər və yaralananlar Muğanlı-İsmayilli-Qəbələ yolu layihəsində iştirak edən podratçı şirkətin işçiləri olub.

"Neftçi" irqçiliyə görə cəzalandı

AFFA İntizam Komitəsi "Neftçi" klubunu 2 700 manat cərimələyib. Buna Azərbaycan Premyer Liqasında XXX turun "Zirə" ilə ev oyununda komandanın azarkeşləri və futbolçularının davranışları səbəb olub. Yerli azarkeşlər rəqib futbolçuya irqi mənsubiyyətə görə təhqiramiz səslər çıxardıqları üçün "Neftçi" klubu 2 000 manat cərimə edilib.

Komandadan 4 nəfər sarı vərəqə aldığı üçün isə klub 700 manat ziyanı düşüb. Qeyd edək ki, oyun "Zirə"-nin qələbəsi ilə yekunlaşıb - 4:2.

Bakıda 18 yaşlı gənc saxlanıldı

Paytaxt sakininə hədə-qorxu gələrək onun maddi vəsaitini talamaqda şübhəli bilinən şəxs saxlanılıb. Daxili İşlər Nazirliyindən verilən xəbərə görə, Səbəyev rayonu ərazisində yeniyetməyə hədə-qorxu gələrək 240 manatın ələ keçirilməsi ilə bağlı daxil olan məlumat əsasında ərazi üzrə polis əməkdaşları şübhəli şəxsin kimliyini müəyyən ediblər. Cinayəti törədən şəxs - 18 yaşlı S.Təhməzov saxlanılıb. Faktla bağlı araşdırma aparılır.

Mehman Əliyev jurnalistikadan gedib



nıb. Artıq agentliyin saytına da daxil olmaq mümkün deyil.

Modern.az agentliyin ləğvindən sonra təsisçi, tanınmış jurnalist Mehman Əliyevin nə işlə məşğul olduğunu öyrənmək üçün onunla əlaqə saxlayıb.

Mehman Əliyev bildirib ki, artıq jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərməyəcək: "Hazırda jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərmirəm. Yeni media strukturu yaratmaq barədə də düşünürəm. Gələcəkdə də bu sahədə fəaliyyət göstərməyəcəm". M.Əliyev bundan sonra hansı fəaliyyətlə məşğul olacağı ilə bağlı suala cavabında isə belə deyib: "Mən artıq 3 ildir ki, təqaüdcüyəm".

Masallıda çaydan XIX əsrə aid bir kisə kitab tapılıb

Masallıda çaydan XIX əsrə aid kitablar tapılıb. APA-nın cənub bürosunun verdiyi xəbərə görə, rayonun Məmmədoba -Tuado yolunun kənarı ilə axan Çaykəş çayından bir kisə kitab tapılıb.

Kisə Masallı sakini Rauf Cəbiyev tərəfindən çaydan çıxarılıb. Yerli sakinlərin verdiyi məlumata görə, çaydan daha bir neçə eyni tipli kisə keçib, lakin onları çıxarmaq mümkün olmayıb.

Kitablara baxış zamanı onların ərəb dilində yazıldığı məlum olub. İlkən araşdırma samanı yerli din xadimləri kitabların dini ədəbiyyat olması və ən azı XIX əsrdə nəşr edilməsi qənaətinə gəliblər. Qeyd edək ki, tapılan kitablar 9 ədəddir və şikəstə xətti ilə yazılıb.



Bu gün yağış tədricən kəsəcək

Bakıda və Abşeron yarımadasında aprelin 17-də aralıq leysan xarakterli yağış yağacağı, şəhər tədricən kəsəcəyi gözlənilir. Milli Hidrometeorologiya Xidmətindən verilən məlumata əsasən, güclü şimal-qərb küləyi axşam mülayimləşəcək. Havanın temperaturu gecə 6-9° isti, gündüz 12-16° isti olacaq. Atmosfer təzyiqi normadan yüksək 768 mm civə sütunu olacaq. Nisbi rütubət gecə 70-80%, gündüz 50-55% olacaq.

Azərbaycanın rayonlarında bəzi yerlərdə aralıq yağışlı olacağı, şimşək çaxacağı, dağlıq ərazilərdə qar yağacağı gözlənilir. Ayrı-ayrı yerlərdə intensiv olacağı ehtimalı var. Şəhər qərb rayonlarından başlayaraq tədricən kəsəcək. Gecə və şəhər bəzi yerlərdə aralıq duman olacaq. Qərb küləyi aralıq güclənəcək. Havanın temperaturu gecə 5-9° isti, gündüz 13-18° isti, dağlarda gecə 3-8° şaxta, gündüz 0-5° isti olacaq.

Tərtərdə qadın özünü bıçaqladı

Tərtərdə 28 yaşlı qadın özünü xəsarət yetirib. APA-nın yerli bürosu xəbər verir ki, hadisə rayonun Kəbirli kəndində qeydə alınıb. 1997-ci il təvəllüdlü N.Əliyevanın özünə bıçaq xəsarəti yetirdiyi deyilir. Qarın nahiyyəsindən xəsarət alan 28 yaşlı qadın yaxınları tərəfindən Tərtər mərkəzi rayon xəstəxanasına aparılıb. İlkən tibbi yardım göstərildikdən sonra Bərdə Diaqnostika mərkəzinə köçürülüb. Faktla bağlı araşdırma aparılır.

Gürcüstan Prezidenti Mixeil Kavelaşvili aprelin 15-də Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə gəlir. Gürcüstan Prezidentini hava limanında Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin birinci müavini Yaqub Eyyubov, xarici işlər nazirinin müavini Yalçın Rəfiyev və digər rəsmi şəxslər qarşılayıblar.

Aprelin 16-da isə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə Gürcüstan Prezidenti Mixeil Kavelaşvilinin təkbətek görüşü keçirilib.

Daha sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Gürcüstanın Prezidenti Mixeil Kavelaşvili mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Azərbaycan Prezidenti mətbuata bəyanatında bildirib ki, Azərbaycan və Gürcüstan arasında dövlətlərarası münasibətlər yüksək səviyyədədir: “Əsrlər boyu bizim xalqlarımız sülh, mehribanlıq, qardaşlıq şəraitində yaşamışlar, indi də bu, belədir. Dövlətlərarası münasibətlər yüksək səviyyədədir. Gürcüstan və Azərbaycan birgə bir çox önəmli layihələri icra edirlər və bu layihələr həm ölkələrimiz, xalqlarımız üçün, həm də daha böyük coğrafiya üçün böyük önəm daşıyır”.

Prezident İlham Əliyev vurğulayıb ki, iki dövlət siyasəti mənada da hər zaman bir-birinə dəstək ifadə edir: “Təbii olaraq siyasəti əlaqələr inkişaf edir, yüksək səviyyəli təmaslar müntəzəm xarakter daşıyır, siyasəti dialoq fəaldır. Yeni iki dost, qardaş ölkə, sözün əsl mənasında, bir-birinə çox bağlıdır və beynəlxalq təşkilatlarda da daim bir-birini dəstəkləyir. Ölkələrimizi birləşdirən bir çox sərmayə layihələri böyük coğrafiya üçün önəmlidir. Azərbaycan və Gürcüstanın birgə həyata keçirdiyi neft-qaz layihələri, neft-qaz kəmərləri, nəqliyyat-kommunikasiya layihələri, sözün əsl mənasında, böyük əhəmiyyət daşıyan layihələrdir”.

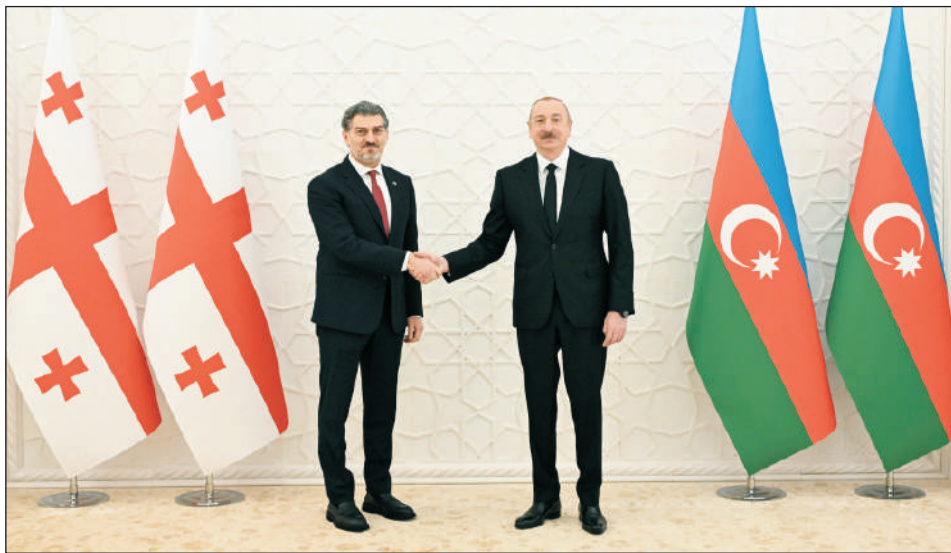
Azərbaycan Prezidenti həmçinin enerji təhlükəsizli-

yi məsələsinə diqqət çəkib: “Bu gün əgər biz Avropanın enerji təhlükəsizliyi haqqında danışırıqsa, bunu Azərbaycan-sız, Gürcüstansız təsəvvür etmək mümkün deyil. Hazırda Gürcüstan daxil olmaqla, Azərbaycan 12 ölkəyə təbii qaz ixrac edir və bu ixrac Gürcüstan vasitəsilə həyata keçirilir. Nəqliyyat-kommunikasiya sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlər, yeni inşa olunmuş dəmir yolları, limanlar həm Azərbaycanda, həm Gürcüstanda böyük sinergiya yaradıb və Orta dəhlizin ayrılmaz hissəsinə çevrilib”.

Gürcüstan Prezidenti Mixeil Kavelaşvili isə bildirib ki, Gürcüstan həmişə Azərbaycanın suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləyib və dəstəkləməkdə davam edəcək. “Gürcüstan və Azərbaycan bir-birinin suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qətiyyətlə dəstəkləyir. Prezident İlham Əliyevə buna görə bir daha təşəkkür etmək istərdim. Uzun illər ərzində iki ölkə ardıcıl olaraq bir-birinin suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləyib. Əminəm ki, belə dəstək bundan sonra da davam edəcək”.

Gürcüstan Prezidenti vurğulayıb ki, Gürcüstan sülhün və münaqişələrin dialoq yolu ilə həllinin tərəfdarıdır. O qeyd edib ki, Cənubi Qafqaza regionun beynəlxalq miqyasda təsirini gücləndirmək üçün sülh lazımdır: “Regionun tam potensialı Ermənistan və Azərbaycan arasında sülh sazişinin imzalanmasından sonra üzə çıxarılacaq. Yenə də ölkəmin dialoq və diplomatiya tərəfdarı olduğunu təsdiqləyirəm”.

Gürcüstan Prezidenti Mixeil Kavelaşvili Azərbaycan



Gürcüstan Prezidenti ilk rəsmi səfərini Azərbaycana etdi

Mixeil Kavelaşvili: “Azərbaycan Gürcüstan üçün strateji əhəmiyyətli tərəfdaşdır”



Prezidenti İlham Əliyev Gürcüstana səfərə dəvət edib. O, səmimi qəbula görə Prezident İlham Əliyevə təşəkkürünü bildirib və Azərbaycana səfərinin

strateji əhəmiyyətini qeyd edib: “Bildiyiniz kimi, bu, mənim seçkilərdən sonra ilk rəsmi səfərimdir. Bu səfər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, çünki

Azərbaycan Gürcüstan üçün strateji əhəmiyyətli tərəfdaşdır. Cənab Prezident, sizi Gürcüstana cavab səfərində görmək bizim üçün böyük şərəf olardı”, - M.Kavelaşvili əlavə edib.

Mixail Kavelaşvili diqqətə çatdırıb ki, Gürcüstan Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişi mətninin razılaşdırılmasını alqışlayır. O, sülh sazişinin yaxın zamanda imzalanacağına ümid etdiyini bildirib: “İnanırıq ki, yaxın zamanda sülh sazişi imzalanacaq. Bir daha Gürcüstanın sülh prosesinə öz töhfəsini verməyə hazır olduğunu bəyan edirəm”.

Gürcüstan Prezidenti

qeyd edib ki, təəssüf ki, son vaxtlar Azərbaycan və Gürcüstan dəfələrlə ikili standartların və xarici qüvvələr tərəfindən daxili işlərə müdaxilənin obyektinə olub: “Çoxsaylı səylərə baxmayaraq, biz bu təhdidləri qətiyyətlə aradan qaldırır və regionun təhlükəsizliyini və sabitliyini təmin edirik. Hər hansı üçüncü ölkə və ya təşkilatın xalqlarımız üçün nəyin daha yaxşı olduğunu bizdən daha yaxşı bilməsi mümkün deyil. Azərbaycan və Gürcüstan arasında ümumi maraqların qorunması sahəsində əməkdaşlığın intensivləşməsindən məmnunam”.

Gürcüstan Prezidenti Mixeil Kavelaşvili eyni zamanda Bakı və Tiflis arasında strateji tərəfdaşlıq və mehriban qonşuluq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə və yeni səviyyəyə yüksələcəyinə əminliyini ifadə edib. Onun sözlərinə görə, Azərbaycan və Gürcüstan arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi üçün bütün şərait mövcuddur: “Ölkələrimiz arasında dostluq qarşılıqlı hörmətə və milli maraqların qarşılıqlı surətdə nəzərə alınmasına əsaslanır. Biz qarşılıqlı etimadın və deyilən sözün dəyərini anlarıyıq. Buna görə də Gürcüstan və Azərbaycanın strateji dostluğu və əməkdaşlığı nümunəvidir”.

□ Nigar HƏSƏNLİ, “Yeni Müsavat”

Bakının olduğu platformada problem - yeni “beşlik” yaranacaq?

Gürcüstansız və ya Rusiyasız format reallaşa bilər, amma...

Gürcüstan Cənubi Qafqaz üzrə 3+3 platformasına qoşulmağı planlaşdırır. Bunu xarici işlər naziri Maka Boçorişvili bildirib.

“Gürcüstan bu formatın (3+3) bir hissəsi deyil. Biz bütün qonşularımızla əməkdaşlıq edirik. Yalnız Rusiya istisnadır və bunun səbəbi var. Buna görə biz bu formatın bir hissəsi olmağı nəzərdən keçirmirik və keçirə bilmərik”, - deyər Boçorişvili bildirib.

O zaman, bəlkə 3+2 formatı yaradılınsın? Bölgədə “beşlik platforması” mümkündürmü? Hərçənd Ermənistanın Azərbaycanla olan münaqişəsi səbəbindən bu model hələ ki real görünmür.

Politoloq Xəyal Bəşirov “Yeni Müsavat”-a bildirdi ki, 3+3 formatı ikinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycanın qələbə-sindən və Cənubi Qafqaz regionunda on illiklər boyu mövcud olan Qarabağ münaqişəsi tarixə qovuşduqdan sonra formalaşan yeni realitətlərin fonunda Azərbaycanın təklif etdiyi



əməkdaşlıq formatıdır. Bu format üç Cənubi Qafqaz ölkəsini və Cənubi Qafqaza üç qonşu dövləti - Türkiyə, Rusiya və İranı nəzərdə tutur. Əslində bu, coğrafi baxımdan əsaslandırılmış bir formatdır: “Nəzərə alaq ki, bu coğrafiyanı dəyişmək imkanımız yoxdur, bu ölkələr bir-biri ilə qonşuluq münasibətlərində olmağa məhkumdur. Onsuz da qonşuluq şəraitində yaşayan dövlətlərin bir-biriləri

nə qarşı iddia, nifrət, düşmənçilik münasibətlərində olmağındansa, normal qonşuluq, əməkdaşlıq münasibətlərində olması, bu siyasəti yürütmələri daha məqsəduşundur. Azərbaycan da bu arqumenti əsas götürərək məlum əməkdaşlıq formatını irəli sürüb. Bu, Cənubi Qafqaz regionuna və bu regiona qonşu olan tərəflərə töhfə verəcək, bütün regionun inkişafına səbəb olacaq,

eyni zamanda bu formatın reallaşması bir sıra xoşagəlməz halları pərdəarxasında saxlayacaq, inkişafına mane olacaq. Dünyanın qoca qitəsi adlanan Avropa qitəsində bir sıra dövlətlərin həmişə bir-biriləri nə qarşı iddia olub, bu gün də var. Hətta bunun nəticəsində Avropada ən qanlı müharibələr baş verib. Dünya müharibələri məhz bu qitədə başlayıb. Amma Avropa döv-

lətləri bütün bu neqativ halları bir kənara qoymaq və inkişaf etmək üçün Avropa İttifaqı, ATƏT və digər təşkilatlar yaradıblar. Tarixdə bir-biri ilə müharibələr aparmış, bu gün də aralarında müəyyən problemlər qalan dövlətlər həmin təşkilatlar çərçivəsində bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər. Bu əməkdaşlıq onların inkişafına gətirib çıxarıb. Yeni eyni regionda yerləşən dövlətlərin aralarında əməkdaşlıq formatları özünü doğruldur. Eyni siyasətin Cənubi Qafqazda və qonşu ölkələrə münasibətdə reallaşdırılmasının tərəfdarı olduğumuzu ortaya qoymaq üçün

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan 3+3 formatını təklif etdi. Düzdür, bu format təklif olunan Gürcüstan iştirak etmədiyini bəyan edib və səbəbini də Rusiya ilə əlaqələndirib. Yeni indi Gürcüstanın xarici işlər naziri əvvəldən elan etdikləri mövqeyi sadəcə təkrarlayıb. Ona görə də 3+2 formatı şəklində əməkdaşlıq platforması qurmaq variantı ara-sıra səsləndirilir. Yeni ya Gürcüstansız, ya da Rusiyasız əməkdaşlıq formatı. Amma hesab edirik ki, 3+3 formatının gec-tez reallaşdırılması daha effektiv ola bilər. Əgər Gürcüstan 3+3 formatında iştirak edə bilmirsə, ən azından Cənubi

Qafqaz üçlüyü formatında iştirak edə bilər. Bu format da Cənubi Qafqaz regionunda qarşılıqlı maraqların, gərginliklərin arxasında qoyulmasına, inkişafa xidmət edə bilər”.

Politoloq hesab edir ki, Gürcüstan bu gün 3+3 formatında özünü görmürsə, bu onun bu formatdan birdəfəlik imtina etməsi demək deyil: “Gürcüstan bir gün bu formatda iştirak edəcək. Cənubi Osetiya və Abxaziya ilə bağlı məsələlərin aktuallığı bu gün o qədər gündəmdə deyil. Eyni zamanda nəzərə alaq ki, bu gün Rusiya-Ukrayna müharibəsi fonunda dünyanın Rusiyaya münasibəti bəllidir. Həmçinin Gürcüstanın Rusiyaya münasibəti əvvəlki hakimiyyətlərin zamanında olduğu səviyyədə kəskin deyil. Bu gün Gürcüstanla Qərbi arasında da münasibətlər əvvəlki dostluq münasibətləri səviyyəsində deyil, münasibətlər gərgindir. Qərbi hətta Gürcüstanı Rusiyaya yaxınlaşmaqda ittiham edir. Proseslərin gedışı elə bir vəziyyətə gətirib çıxara bilər ki, Gürcüstanla Rusiya arasında problemlər həll edilir. Gələcəkdə vəziyyət dəyişdikdən sonra Gürcüstanın 3+3 formatında iştirakının şəhidi ola bilər”.

□ Etibar SEYİDAĞA, “Yeni Müsavat”

İlon Mask: “Uşaqlarım bir legiondur”

Dünyaca məşhur milyarder İlon Mask bəşəriyyətin gələcəyi üçün fərqli və qalmaqallı planları ilə gündəmə gəlib.

Musavat.com xəbər verir ki, “Wall Street Journal” nəşrinin yazdığına görə, Mask öz övladlarını “legion” adlandırır və planətə yüksək intellektə sahib daha çox insan bəxş etməyi məqsəd qoyur. Məlumatla görə, onun dörd fərqli qadından azı 14 uşağı var, lakin bəzi mənbələr bu sayın daha çox ola biləcəyini iddia edir.

Maraqlısı odur ki, yazıçı Eşli Sent-Kler hamiləlik dövründə İlon Mask ona daha çox qadını prosese cəlb etməyi təklif edib. Məqsəd - daha tez bir “ağıllı nəsil” formalaşdırmaq olub. Maskın Sent-Klərə dediyi mesajlardan biri nəşrdə belə sitat gətirilir:

“Apokalipsisdən əvvəl legion səviyyəsinə çatmaq üçün surroqat analardan istifadə etməli olacağıq”.

Maskın bu açıqlamaları və hərəkətləri ictimaiyyətdə ciddi müzakirələrə səbəb olub. Onun texnologiya sahəsindəki ambisiyalarının artıq demoqrafik mühəndisliyə keçdiyi iddia olunur.

■ Musavat.com

Samarada 300-dən çox insan təxliyə edildi

Rusiyanın Samara vilayətində güclü yanğın panikaya səbəb olub, yüzlərlə insan təxliyə edilib.

Musavat.com xəbər verir ki, Voljski rayonunun “Cənub şəhəri” yaşayış massivində güclü tüstü müşahidə olunub. Sosial şəbəkələrdə yayılan görüntülərdə məhəllənin üzərində sıx dumanın yüksəldiyi aydın görünür.

Rəsmi məlumatda bildirilir ki, saat 13:43-də qamışlıq sahədə yanğın baş verdiyi barədə fəvqəladə xidmətlərə məlumat daxil olub. Hadisə yerinə çatdıqda yanğının fəal yayılma sahəsi artıq 0,3 hektar təşkil edirdi.

Təhlükəsizlik tədbirləri çərçivəsində yaxınlıqdakı uşaq bağçasından 306 nəfər təxliyə edilib. Məlumatla görə, hadisə nəticəsində xəsarət alan və ya həyatını itirən yoxdur.

Yanğının söndürülməsinə 54 nəfər xilasedici və 16 texnika cəlb olunub. Əməliyyat davam edir.

Ermenistanda hələ də “artsax” deyib şivən qoparanlar, həşir salanlar var. Onlar baş verənlərə görə Paşinyan hakimiyyətini ittiham etməkdə, populist bəyanatlar səsləndirməkdə və özlərini əzilmiş, məsum, yazıq kimi təqdim etməkdədirlər.

Məsələn, deputat Elinar Vardanyan deyib ki, çirkin bir proses gedir, buna biganə qala bilməzsiniz. “Söhbət konkret yerlər və şəxslər tərəfindən “artsax”dakı soydaşlarımız qarşı nifrətdən gedir. Adıyönümlü faşizm. Biz səssiz və ya biganə qala bilmərik, çünki bu, gözlənilməz nəticələrə gətirib çıxara bilər”, - deputat deyib.

Onun sözlərinə görə, cəmiyyət “artsax xalqı”na qarşı

yönelmiş nifrət təbliğatı ilə tam barışmır: “Saxta, müxtəlif xəbər agentliklərinin, xırda təbliğatçıların haradan idarə olunduğunu izləmək çətin deyil. Bu, bütün strukturunu aşkara çıxarmaq hüquq-mühafizə orqanları üçün asan iş, həm də vurğulayıram, bir vəzifə olan dəhşətli məsələdir”, - deyir o, iqtidara eyham vurub.

Sitat: “Sadəcə, bir gün “artsax xalqı” buna dözə bilməyəcək, Ermənistan xalqı buna

dözməyəcək, biz dözə bilməyəcəyik”.

Leğv edilmiş qondarma “artsax”ın kukla ombudsmanı Geqam Stepanyan isə bildirib ki, erməni ictimaiyyəti “artsax xalqı”na qarşı yönəlmiş nifrət təbliğatı ilə barışmır: “Buna görə də əziz “artsax xalqı”, biz heç vaxt nifrət yarananların dəyirmanını qidalandırmamalıyıq. Yalan xəbərlərlə, müxtəlif xəbər agentlikləri ilə, xırda təbliğatçılarla nə qədər parçalayıb nifrət toxumu səpməyə çalışsalar da, mən soydaşlarıma minnətdarlığımı bildirirəm və əminəm ki, aramızda heç bir



İrəvanda “artsax” həşiri - revansistlərin

yeni hərəkət yaratmaq xülyası

Qarabağdan köçmüş erməni əhalini qaldırmaq üçün iş aparılır

parçalanma olmamalıdır”.

Göründüyü kimi, Ermənistanı revansist və separatçı qruplar kifayət qədər fəallaşdırıb. Onlar Paşinyan iqtidarını günahkar çıxarırlar. Ən əsası, hər iki açıqlamadan görünür ki, cəmiyyəti qızışdırmağa, ayağa qaldırmağa çalışır və gələcəyə ümid edirlər.

Prezident İlham Əliyev də ADA Universitetində keçirilən son beynəlxalq forumda deyib ki, Ermənistanı güclü revansist qruplar mövcuddur. O zaman bizim üçün bir təhlükə varmı, yoxsa bu, sadəcə, hakimiyyətə qarşı gedən bir mübarizə, fəaliyyətdir?

Politoloq Məhəmməd Əsədullazadə “Yeni Müsavat”a bildirdi ki, Ermənistan-da revansistləri təmsil edən-

lər birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçıları və Robert Köçeryan-Serj Sarkisyan tandemidir: “Xüsusilə Daşnaksütyun partiyası, Yergrapa, Voma kimi yarımhərbi təşkilatda birləşənlər hökumətin Azərbaycanla sülh müqaviləsinə qarşıdır. Onlar yenidən Azərbaycanla müharibədə maraqlıdırlar, bölgədə sülhə qarşı olan böyük güclərin maraqlıdır. Təkcə revansistlər hakimiyyətə qarşı deyil, həqiqətən də bunlar bəzi ölkələrin siyasi qüvvələri ilə Azərbaycanla müharibəyə başlamağa da hazırdırlar. Prezident İlham Əliyev ADA Universitetində çıxışında Ermənistanı revansistlərin çoxluq olduğunu təsdiqləyən demədi. Çünki revansistlər Ermənistan cəmiyyətin-

də heç də az deyirlər. Onların əllərində böyük kapital, orduda dayaqları var. Revansistlər 2026-cı il parlament seçkilərinə hazırlaşır. Robert Köçeryanın bir neçə gün öncə Moskvaya səfər etməsi də həm seçkilərə hazırlığın tərkib hissəsidir, həm də erməni cəmiyyətində revansistlərə inamın, ümidin yaradılmasına xidmət edir. Son məqsəd Nikol Paşinyanı devirmək, hakimiyyətə gəlmək və Azərbaycanla müharibəyə başlamaqdır. Nikol Paşinyan hakimiyyətinə qarşı ilk növbədə ondan onsuz da narazı olan Qarabağdan köçmüş erməni əhalini qaldırmaq üçün iş aparılır. Verilən həmin açıqlamalar və bəyanatlar da buna xidmət edir. Qarabağdan köçən ermənilər

arasında ciddi iş aparılır ki, küçələrə çıxsınlar və başqa qüvvələr də onlara qoşulsun. İndi də bacara bilməsələr, ən azından gələnlə seçkilərdə Paşinyanı küncə sıxışdırıb hakimiyyətdən kənarlaşdırmaq üçün hər şeyi etməyə hazırdırlar”.

Politoloq qeyd etdi ki, buna baxmayaraq proseslər revansistlərin istədiyi kimi getməyəcək: “Nikol Paşinyan kifayət qədər ciddi şəkildə dayaqlarını möhkəmləndirir. Onların yenidən Ermənistanı müharibəyə sürüklədiyini açıq şəkildə cəmiyyətə çatdırır. Ermənistan siyasi cəmiyyətində ciddi qütbləşmə və proseslər daha da qızışır. Revansistlər hakimiyyətə gələrsə, Azərbaycanla münasibətlər müharibə fazasına keçəcək, Ermənistan yenidən Qarabağ iddialarını ortaya qoyacaq. Onlara da Rusiya, Fransa və İran ciddi dəstək verəcək. Ermənistan hakimiyyəti onların bu siyasətinin ölkənin gələcəyi üçün mənfi nəticələr törədəcəyini fərqləndirir. Ona görə də Paşinyan onların siyasi hakimiyyətə əl qoymasına imkan verməyəcək. Amma onların mövcudluğu Azərbaycanla gələcək sülh müqaviləsinə də kölgə salır”.

■ Etibar SEYİDAĞA, “Yeni Müsavat”

Minsk Qrupunun buraxılması üçün imza sülh sazişi ilə eyni gündə

Aydın Quliyev: “Paşinyan, nəhayət, Azərbaycanın tələbinə konstruktiv anlaşma göstərdi”



Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan Azərbaycana

sülh sazişi və ATƏT-in Minsk Qrupunun buraxıl-

ması barədə birgə bəyanatı eyni vaxtda imzalamağın

məqsəduyğun olduğunu bəyan edib. Ermən baş naziri deyib ki, bu barədə Azərbaycanla təklif verib: “Təklifimiz bundan ibarətdir ki, sülh sazişi və ATƏT-in Minsk Qrupunun buraxılması ilə bağlı birgə bəyanatı masaya qoyaq, həm birincini, həm də ikincini eyni yerdə və eyni vaxtda imzalayaq”.

Siyasi şərhçi Aydın Quliyev “Yeni Müsavat”a şərhində bildirdi ki, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan nəhayət ATƏT-in Minsk Qrupunun buraxılması barədə Azərbaycanın tələbinə konstruktiv anlaşma göstərdi. Nə qədər ardıcıl olacağını söyləmək hələlik çətindir. Lakin üzdə olan konstruktivlik budur ki, sülh sa-

zişinin imzalanması ilə eyni gündə Minsk Qrupunun buraxılması barədə bəyanatı imza atılabiləcəklərini deyib: “Paşinyan bir az da irəli gedərək “həminin əvvəl, həminin sonra olmasının fərqi varmı”dan 10 dəqiqə fasilə ilə imzalaya bilər” deyib...

Azərbaycanın rəsmi olaraq bu yanaşmaya necə münasibət bildirməsi dövlət başçısının işidir. Lakin hər halda, Ermənistan baş nazirinin tam fərqli şeylər dediyi vaxtlar da var idi, məsələn, deyirdi ki, münasibətlər hələ bitmədiyi üçün Minsk Qrupunun buraxılmasına ehtiyac yoxdur və Azərbaycan “Qərbi Azərbaycan” məsələsi adı altında bizə qarşı ərazi iddialarında olduğu üçün aramızdakı münasibətlər hələ bitmiş sayıla bilməz. Bu, ifrat revansist mövqeyi idi, baxmayaraq ki, qərbi azərbaycanlıların vətənlərinə qayıdışı heç bir halda Ermənistanı ərazi iddiası sayıla bilməz, ancaq nə edəsən ki, Ermənistan rəhbərliyi son günlərə qədər bunu belə qəbul edirdi”.

A.Quliyevin fikrincə, bu gün Paşinyanın Minsk Qru-

punun buraxılması tələbi ilə razılaşması və “10 dəqiqə fasilə ilə sazişə və Minsk Qrupunun bəyanatına imza atmağa hazır olması” həm də o deməkdir ki, Ermənistan Qərbi Azərbaycana qayıdışı ərazi iddiası kimi dəyərləndirməkdən geri çəkilib: “Bu, həqiqətənmi belədir? Paşinyan qərbi azərbaycanlıların qayıdışını ərazi iddiası kimi yozmaq üçün gələcəkdə başqa arqumentlər axtaracaqmı? Hələlik bilmirik. Hər şeyi onun sülh sazişini imzalamağa nə qədər hazır olması göstərəcək. Sazişi imzalamaq üçün hazırlıq deyəndə isə tək Minsk Qrupunun buraxılmasına imza atmaq yetərli deyil. Konstitusiyayı dəyişmək prosesinə başlamaq da vacibdir. Yox, əgər Paşinyan “Sülh sazişi imzalandıqdan sonra konstitusiyaya dəyişikliyi bizim konstitusiyaya məhkəməsinin qərarından asılı olacaq” mövqeyində qalsa, nə sülh sazişi olacaq, nə də Minsk Qrupunun buraxılmasının bir mənası qalmayacaq”.

■ Etibar SEYİDAĞA, “Yeni Müsavat”

Rusiyanın Ukraynaya qarşı apardığı işğalçı müharibə davam edir. Lakin hələ ki dünyanın heç bir başqa ölkəsi nə Krımı, nə də Donbası və ya işğal altına düşən digər əraziləri Rusiyanın legitim torpaqları kimi tanımayıb - Moskva buna ciddi söylər göstərsə də. Kiyevoğlu işğalı tanımayınca, bu, demək olar, mümkünsüzdür. Niyə?

Çünki əvvəla, belə bir tanıma olduqca pis bir precedent yaratmaqla yanaşı, istənilən dövlətin başına gətirilə bilər. Daha betəri, şimal qonşunun torpaq iştahası ciddi ölçüdə artır. Bu səbəbə Rusiya xaric, postsovet ölkələri dərhal Ukraynanın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin müdafiəsində durdular.

Onlardan biri də Qazaxıstan idi. Ölkə ki, onun Rusiya ilə həmsərhəd vilayətlərində rus-slavyan əhali üstünlük təşkil edir. Yeni potensial separatçılıq bölgəsi...

Söz düşmüşkən, Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrov Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin dövlətlərin ərazi bütövlüyü ilə bağlı mövqeyinə qarşı çıxıb. Məsələ ondadır ki, "Kommersant" jurnalıstləri dünən Lavrova Tokayevin 2022-ci ilin yayında dediyi aşağıdakı sözləri xatırladıblar: "Əgər biz yalnız xalqların öz müqəddəratını təyin etmə hüququ ideyasını rəhbər tutsaq, dünyada bir çox regional

Moskvadan postsovet ölkələrinə şok təhdid - Rusiya bu hədəfinə də çatrsa...



münaqişələr, kaos yaranaçaq. BMT Nizamnaməsinin bu prinsipi onun başqa bir prinsipi - ərazi bütövlüyü ilə ziddiyyət təşkil edir".

Lavrov isə qazax prezidentlə razılaşmayıb. Sitat: "Astana üçün yalnız ərazi bütövlüyü hüququ var. Amma BMT Nizamnaməsinin başqa

prinsipi öz müqəddəratını müəyyən etmək haqqıdır. Əgər siz BMT üzvüsünüzse, onda nizamnaməyə bütünlüklə hörmət etməlisiniz".

Yalançının yaddaşı olmaz. Bəs Moskva niyə öz müqəddəratını təyin etmək istəyən çeçen xalqının müstəqillik arzusunı gözündə

qoydu, bu mübariz milləti qan gölündə boğdu? Yaxud Tatarıstan. Boris Yeltsinin dövründə bu respublikada keçirilən referendum zamanı da əhalinin yarısından çoxu müstəqilliyə səs vermişdi...

Yeni məntiqə özünə rəva bilmədiyini gerek başqasına, başqa ölkəyə də görməyə-

sən. Rusiya qonşu Ukraynada rus əhalinin öz müqəddəratını təyin etmə və ayrılma haqqını tanıyırsa, o zaman çeçenlərin, vaxtilə istila elədiyi Şimali Qafqazın digər xalqlarının, həmçinin tatarların, başqırdların, yakutların da eyni hüququna hörmətlə yanaşmalıdır. BMT Nizamnaməsi bütün ölkələr üçün keçərlidir. Əks halda, siyasi riyaklıqda və "ikili standartlar"da ittiham olunacaqsan.

Əlbəttə, Rusiyanı belə şeylər qayğılandırmır. Moskva təbii ki, nə BMT üçün, nə də onun nizamnaməsi üçün əldən gedir. Onun öz "nizamnaməsi" var. Hərda ki, ağ fonda qara hərflərlə yazılıb: "Güclü həmişə haqlıdır"...

Uzun müddət Rusiyanın BMT-dəki nümayəndəsi kimi çalışmış Sergey Lavrov, şübhəsiz, BMT Nizamnaməsinin

başqa bəndlərindən xəbərdardır. Məsələn, onun 51-ci bəndi işğala məruz qalan üzv ölkəyə özünü qorumaq və ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün başqa dövlətdən və ya dövlətlər qrupundan hərbi kömək istəmək hüququ tanır. Moskva Ukraynaya təcavüzünü "xüsusi hərbi əməliyyat" adlandırsa da, bu, mahiyyəti zərəcə dəyişmir.

Odur ki, Rusiya baş diplomatının BMT Nizamnaməsi haqda demədoqluğu adı tənqiddə belə dözümsüzdür və elementar siyasi etikadan kənardır. Bu, tərtəmiz bəhanədir. Aydındır ki, Rusiya ordusu Ukraynaya BMT Nizamnaməsi əsasında yox, öz "nizamnaməsi" əsasında soxulub. Hədəflərinə çatsa, "nizamnamə"ni digər postsovet ölkələrində də tətbiq etməyə çalışacaq.

Təhlükəli siqnaldır...

□ **Zahid SƏFƏRƏĞLÜ**

Kasım-Jomarda namərd eyham - Kremlin əlində "mexanizmlı bomba"lar var

Xalqların öz müqəddəratını təyin etmə hüququ Damokl qılıncı kimi ortaboylu və kiçik dövlətlərin başının üstündəki bələddir. O, hər an düşə bilər - xüsusilə də böyük dövlətlərdən biri onu tərpedərsə.

Böyük dövlətlərin isə belə problemi yoxdur. Daha dəqiqi, problem özlüyündə olsa da və daha mürəkkəb səciyyə daşısa da, "böyük" onu inzibati yollarla, zorakılıqla, müxtəlif vasitələrlə basdırırlar.

Məsələn, Fransa dövləti 21-ci əsrin bu vədəsində Yeni Kaledoniya, Korsika və digər yerlərdə ayrılıb müstəqil dövlət qurmaq, öz müqəddəratını həll etmək istəyən xalqların arzusunu zorakılıqla boğur.

Eyni zamanda bu dövlət başqa ölkələrdəki ayrılıq tərəfdarlarına dəstək verir. Məsələn, Kanadanın tərkibindəki fransızdilli Kvebek vilayətində bu gün separatçılıq meyilləri güclənsə, ilk və güclü dəstəyini Fransadan alır.

Rəsmi Parisin, eləcə də, demək olar ki, bütün fransız siyasətçilərin ölkəmizdəki separatçıları necə dəstəklədikləri barədə uzun-uzadı bəhs etməyə bu yazıda ehti-



yac yoxdur. Sadəcə, onu deyək ki, bir neçə il öncəyə qədər fransız siyasətçilər ermənilərin kiçik bir regionda ikinci dəfə dövlət qurmalarını var gücləri ilə müdafiə edirdilər. Halbuki 15-20 kilometr o tərəfdə ermənilər bir dəfə öz müqəddəratlarını həll edib, Ermənistan dövlətini qurublar.

İspaniya da böyük dövlətdir deyək, ümumi sayı 10 milyon civarında olan katalon xalqına öz müqəddəratını həll etmək, milli dövlət qurmaq imkanı vermir. Basklar da bu imkandan məhrumdurlar.

Böyük dövlətlər hesab edirlər ki, öz daxillərində ya-

şayan xalqlar sakit oturmalıdırlar, amma kiçik dövlətlərdə yaşayan xalqların mütləq öz müqəddəratlarını təyin etmə hüququ var.

Bu kartdan ən çox istifadə edən Rusiyadır. Rusiya öz daxilində yaşayan osetinlərə belə bir hüquq tanımır, amma Gürcüstanda yaşayan osetinlər üçün "Cənubi Osetiya" adlı qondarma dövlət qurub.

Müstəqil dövlət qurmaq üçün ölümünə savaşan çeçenlərə divan tutan Kremlin bir az o tərəfdə abxazların öz müqəddəratlarını təyin etməsinə yardımçı olub. Tatarıstanı "gözü çıxmış qardaş"ından - çeçenlərdən ibrət dersi gö-

türməyə vadar edən Moskva Moldovada Dnestryanı bölgəni "müstəqil dövlət" kimi saxlayır, hələ Qaqauziyanı da ona qoşmaq istəyir.

Rusiya, Leninin təbirincə desək, "xalqlar həbsxanası" olaraq qalır, amma bu "zon(a)dakılar"ın formal muxtariyyətdən başqa heç bir hüquqları yoxdur. Onların adları "muxtar respublika", "muxtar vilayət", "muxtar dairə" olsa da, Moskvadan şaquli şəkildə idarə olunurlar.

Ancaq iş başqa, xüsusilə də qonşu ölkələrdə yaşayan rus əhalisinin hüquqlarına gəldikdə, rıçaq Moskvanın əlindədir. Əbədi bəhanə də

var, bir az o yan-bu yan olan kimi ənənəvi "keçi suyu bulandırdı" deyə işə düşür: "Filan bölgədə yaşayan rusdilli (və ya slavyan) əhalinin hüquqları pozulur". Nəmiş? "Rusca danışmalarına maneə var".

Kreml ona görə söhbətə "rusdillilərlə slavyanlar" prizmasından girir ki, özünü hansısa ölkədə yaşayan və rus dilində danışan, eləcə də rus olmayan, slavyan xalqlarından birinə (ukraynalı, belarus, bolqar, polyak, serb, slovak və s.) mənsub olan xalqın himayədarı sayır və bu, ona əlavə "müdaxilə hüququ" verir.

Rusiyanın xarici işlər naziri Sergey Lavrovun Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin dövlətlərin ərazi bütövlüyünün qorunması ilə bağlı bəyanatına iki ildən sonra reaksiya verməsinə və BMT Nizamnaməsinə görə insanların öz müqəddəratını təyin etmək hüququndan da bəhs etməsinə bu prizmadan yanaşmaq lazımdır.

Rusiya qımıldanır, Qazaxıstanın xarici siyasətində, son vaxtlar Qərbə yaxınlaşmasından narazılığını "müqəddərat kartı" ilə vurmağa çalışır.

Məlumdur ki, Qazaxıstanın şimal bölgələrində, Rusiya ilə həmsərhəd vilayətlərdə ruslar və digər slavyan xalqlar kompakt şəkildə yaşayırlar. Onları bir gün yaşa-

dıqları şəhərlərin mərkəzi meydanına toplayaraq, müqəddərat və ya muxtariyyət davasına çıxarmaq Kreml başbirlənlərinin əlində bir qədəh araq içmək kimi bir şeydir. Onsuz da Qazaxıstanın müstəqil dövlət olduğu 34 ilə yaxın bir müddətdə Rusiya əlini bu vilayətlərin üstündən çəkməyib və onları saat mexanizmi ilə işləyən bombaya çevirib. İndi rəsmi Astana müstəqil xarici siyasətində ısrar etsə, Kreml o "bomba"nın saatını quracaq.

Elə çıxa bilər ki, məsələn, Qazaxıstanla paralel olaraq son bir ildə Avropa İttifaqı ilə, xüsusilə də Fransa və Almaniya ilə yaxınlaşan Özbəkistana qarşı Rusiyanın əlində hər hansı bir kart yoxdur. Bu, yanlış qənaət ola bilər. Özbəkistanda ruslar və digər slavyan xalqları muxtariyyət tələb edəcək qədər kompakt yaşamasalar da, başqa bir kompakt yaşayan və Rusiya tərəfindən xüsusi münasibət görən muxtar qurum var. Bu, Qaraqalpaqıstanıdır. Kreml lazımı anda qaraqalpakları özbək qardaşlarına qarşı qaldıra bilər.

Başqa sözlə, Rusiya lazımı bildiyi vaxt hər bir keçmiş SSRİ respublikasını Ukraynanın gününə salmağa qadirdir. Onun Krımları, Donbasları çoxdur, bəhanəsi isə hər zaman hazırdır.

□ **Xalid KAZIMLI, "Yeni Müsavat"**

Ermənişünas alim, Türkiyənin Erciyes Universitetinin professoru Qafar Çaxmaqlı “Yeni Müsavat”-a müsahibə verib. Həmsöhbətimiz Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın son bəyanatlarını şərh edib, rəsmi İrəvanın və havadarlarının sülh pozuculuğu istiqamətində addımlarını ifşa edib, həmçinin Qarabağdan könüllü getmiş ermənilərin revansının arxasındakı mənfur niyyətləri açıqlayaraq atılmalı addımlardan bəhs edib.

- Qafar bəy, sizcə, Nikol Paşinyan parlamentdəki çıxışı ilə nə demək istəyirdi? Bu, nə şou, nə əl-qol hərəkətləri idi? Anlaşıq siz təsiri bağışlayan şəxsin dediklərindən gəldiyiniz qənaət, ermənişünas alim kimi, çox maraqlıdır.

- Paşinyan son zamanlar müxalifətə qarşı çox aqressivdir və bu onunla əlaqədardır ki, müxalifət onun atdığı hər addımı kəskin bir dillə tənqid edir. Bu çıxışında da Paşinyan emosional şəkildə Köçəryan-Serkisyan çütlüyünü hədəf alır. Paşinyan demək istəyir ki, onları, yeni keçmiş prezidentləri dəfərlə debata çağırıram, reaksiya vermirlər, çünki bilirlər ki, onları “divara çırpacam”. Əsas söhbət Qarabağın Azərbaycanın tərkibində tanınmasından gedir. Ona qarşı həm parlament, həm də parlamentdən kənar müxalifətin ittihamı odur ki, 2022-ci ilin oktyabrında Praqada o, Dağlıq Qarabağın Azərbaycan ərazisi olduğuna imza atıb. Ermənistanın baş naziri bir çox çıxışlarında qeyd edib ki, bu şəxslərin hakimiyyəti illərində Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın ərazisi olduğu təsdiq olunub. Paşinyanın parlamentdə son çıxışını bəzi dairələr onun psixoloji durumu ilə əlaqələndirirlər və bəziləri ona həkim lazım olduğunu söyləyirlər. Bu adam bəzən həqiqətən nə dediyini bilmir.

- Nikol Paşinyan hər dəfə sülhdən danışandan sonra şərti sərhədlərdə gərginlik yaşanır, tərxiatlar başlayır. Mart ayında sülh müqaviləsini imzalamağa hazır olduğunu dedi və bu günədək Ermənistan tərəfdən hərbi aktivlik artmaqdadır, atəş səsləri kəsilir. Budəfəki parlament çıxışının ardınca nə gözləyirsiniz?

- Bu, faktıdır ki, Ermənistan sülh gündəmini davam etdirməklə birlikdə özünün hərbi potensialını artırmaq yolunu tutub. Müdafiə naziri ölkə-ölkə gəzməkdə, silah müqavilələrinə imza atmaqdadır. Artıq Hindistandan, Fransadan, İrandan və başqa ölkələrdən hücum silahları almaqdadır və onların kimə qarşı yönələcəyi də bellidir. Ermənistan müharibəyə hazırlaşır mı? Birmənalı cavab vermək mümkün deyil, amma sərhədlərimizdə edilən

“Ermənistan Zəngəzur dəhlizini bizə vermək istəmir”

“Qarabağ erməniləri fəallaşdırlar və Ermənistanın dəstəyi ilə üzərimizə gələcəklər”



“Ermənistanı buna məcbur etmək lazımdır”

tərxiatlar göstərir ki, Ermənistanın siyasi hakimiyyəti o qədər də sülhpərvər deyil. Ermənistanın hərbi birləşmələri Zəngəzur istiqamətinə yığılıb. Hərbi ekspertlər də bildirirlər ki, bu yığnaq heç də müdafiə məqsədilə edilən hərəkətlər deyil. Ermənistanın Hindistandan aldığı hücum silahları, ortamənzilli raketlər də bu istiqamətdə yerləşdirilib. Amma Ermənistan bizim istiqamətə atəş açılmasını israrla təkzib edir, bu siyasət də beynəlxalq aləmə özünü sülh müqaviləsini imzalamağa hazır olduğunu göstərmək anlamına gəlir.

- Erməni baş nazir Ermənistan Konstitusiyasını dəyişmək əvəzinə, onu Konstitusiya Məhkəməsinin baxışına təqdim etməyi təklif edir. Bu, oyunbazlıq və Azərbaycanın konstitusiyaya tələbindən boyun qaçıрмаq deyilmi?

- Azərbaycanın tələbi açıqdır. Ermənistan Konstitusiyasını dəyişməlidir, oradan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü şübhə altına alan ifadələr çıxarılmalıdır. Konstitusiya dəyişikliyi isə yalnız keçirilən referendumla olmalıdır. Referendum keçirmək üçün isə Ermənistan parlament seçkilərindən sonra, yeni 2026-cı ildə seçkiləri açıqlayır. Amma Paşinyan sülh müqaviləsinin

imzalanmasını o tarixə saxlamaq istəmir, çünki Paşinyana “kağız” lazımdır ki, seçkilərdə qələbəsini təmin etmək imkanları əldə etsin. Bu səbəbdən manevr edir, ola bilsin ki, Konstitusiya Məhkəməsindən müvafiq ifadələrin çıxarılacağı ilə bağlı qərar çıxarılsın. Amma Paşinyan arxayın deyil ki, çıxarılacaq həmin qərar Azərbaycanı təmin etmək üçün yetərli olacaq. Bu səbəbdən Ermənistan belə bir narrativlər öne sürülür ki, onsuz da imzalanacaq müqavilə və ya razılaşmada Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tanınacaq, konstitusiyada dəyişikliyə gəlməyə indiki anda ehtiyac yoxdur. Bu da bir siyasi manevidir.

- Paşinyan ATƏT-in Minsk Qrupunun ləğvi barədə Bakının tələbini də sülh müqaviləsinin imzalanması ilə paralel icra etməyi düşünür. Sizcə, bu, qəbulolunandır mı?

- Ermənistan yenə iddia edir ki, sülh anlaşmasına gedilirsə, demək, Minsk Qrupu da avtomatik ortadan qalxmış olur. Faktiki Minsk Qrupu yoxdur, onun məşğul olacağı münaqişə də sona çatdırılıb. Onun fəaliyyətini canlandırmaq indi mümkün deyil. Amma erməni mediasında olan fikirlərə baxıldıqda bunun şahidi oluruq ki, bu ölkədə Qarabağdan get-

miş ermənilərin geri dönüşü üçün tək beynəlxalq qurum kimi Minsk Qrupunun yenidən ortaya atılmasını istəyirlər. Gələcəkdə belə bir başağrısı olmaması üçün Azərbaycan haqlı olaraq tələb edir ki, onun ləğv edilməsi rəsmiləşsin. Məncə, Ermənistan bu tələbi yerinə yetirməyə meyllidir. Çünki dediyim kimi, Paşinyana “kağız” lazımdır.

- Ermənistan 15 aprel-dən 15 iyuladək faktiki olaraq səfərbərliyin həyata keçirilməsinə başladığı gün Paşinyanın “sülh görüşçünü” kimi çıxış etməsi diqqəti aktiv hərbi hazırlıqlardan yayındırmaq məqsədi daşıyırmı?

- Ermənistan ordunun yenidən qurulması proqramı var. Hakimiyyət orqanları bu məsələyə önəm verirlər. Səfərbərlik işləri ilə paralel professional ordu qurmaq planları da həyata keçirilir. Bu işdə Ermənistan ABŞ ekspertləri yardım edirlər. ABŞ-la hərbi əməkdaşlıq çərçivəsində bəzi layihələrin icra edilməsinə başlanılıb. Ermənistan hərbi potensialını gücləndirməkdədir və bəzilərinin dediyi kimi, “millət-ordu” prinsipləri ilə hərəkət edəcəklərinə şübhə yoxdur. Üç aylıq səfərbərlik də bununla əlaqədardır. Səfərbərliyi belə uzun müddətdə həyata keçirmənin səbəblərindən biri budur ki, əsgər yaşına çatmış gəncləri ailələri ölkədən çıxarmaq üçün min oyundan çıxırlar. Əlbəttə, səfərbərlik hansısa hərbi tədbirə hazırlıq deməkdir.

- Qafar bəy, anklav kəndlərimizin qaytarılmasından, Zəngəzur dəhlizinin açılmasından danışmayan, şərti sərhədlərə hərbi birləşmələr və hərbi texnika, artilleriya cəmləyən, atəşkəsi davamlı pozan Ermənistan qarşı Azərbaycan hansı təsirli tədbirlərə əl ata bilər?

- Erməni işğalı altında olan anklav kəndlərimizin geri verilməsi məsələsi sülh sazişi layihəsi ortaya çıxandan sonra arxa plana keçib. Amma bu məsələ yaradılan komissiyanın gündəmindən çıxarılmayıb. Demarkasiya və

delimitasiya proseslərinin canlandırılması vacibdir. Çünki bizim strateji nöqtələri-mizdən biri Kərki kəndidir. Ermənilər Gədəbəy ərazisində olan Başkəndin (ermənicə adı Artsvaşen - red.) dəyişdirilməsi fikrini irəli sürürlər. Sülh anlaşması imzalanması təqdirdə bu məsələlər həll olunmamış qalacaq. Mənə elə gəlir ki, sülhə qədər Azərbaycan bu məsələni həll etməlidir. Əsas məsələ isə Zəngəzur dəhlizinin açılmasıdır. 9 noyabr 2020-ci il bəyannaməsinin 9-cu bəndi yerinə yetirilməməsi, bu sülh qalıcı ola bilməz. Ermənistanı buna məcbur etmək lazımdır. Dünyada gedən proseslərin hansısa mərhələsində buna şərait olacaq. Ermənistan Zəngəzur dəhlizini bizə vermək istəmir. Ona görə yox ki, bu dəhliz açılsa, Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan arasında rahat quru əlaqə yaranacaq. Əsas məqsəd Türk dünyasının birliyinə əngəl yaratmaqdır. Bunu açıq ifadə edirlər. Ermənistan bu birliyə mane olmalıdır, deyirlər. Bu səbəbdən mən bu koridorun açılmasının dinc yolla olacağını görmürəm...

- Qarabağdan getmiş və Ermənistanda məskunlaşmış bəzi qruplar son vaxtlar fəallaşıblar. Müxtəlif bəyanatlar səsləndirilir, Qarabağa geri dönüş planları qururlar. Buna münasibətiniz necədir?

- Separatçı qurum rəsmən ləğv olunub. Amma onu ləğv edən şəxs Şahraman-yan Ermənistan gedəndən sonra bu bəyanatından imtina etdi. Ermənistan hakimiyyəti onların fəaliyyət imkanlarını məhdudlaşdırsa da, zaman-zaman bunların fəallaşması işinə yarayır deyər, imkanlar tanıyır. Bəli, Qarabağ erməniləri fəallaşıblar və Ermənistanın dəstəyi ilə üzərimizə gələcəklər. Həm də beynəlxalq təşkilatları da, ayrı-ayrı ölkələri də bu işə cəlb edəcəklər. Təbii ki, biz buna hazır olmalıyıq. Son vaxtlar qarabağlı ermənilərin sosial problemləri ilə bağlı keçirilən mitinq siyasi tələblərə səhnə oldu və yayılan bəyanatda ermənilərin geri dönüş tələbləri qoyuldu. Ləğv olunmuş separatçı “respublika”nın qurumları artıq toplantılar keçirir, qərarlar qəbul edirlər. Hakimiyyət bunlara göz yumur. Bu da onu göstərir ki, Azərbaycanın sülh müqaviləsinin imzalanması ilə bağlı narahatlıqları haqlıdır. Ermənistan kimi dövlətə inanmaq olmaz, ortada imzalanmış sənəd olsa belə...

□ **Elsad PAŞASOY,**
“Yeni Müsavat”

ABŞ-da nəşr olunan "Long War Journal"-ın (LVJ) məqaləsində qeyd olunur ki, İran Ermənistanla Azərbaycan arasında ehtimal olunan qarşılıqlı İrəvanı dəstəkləyəcək. ABŞ nəşri bunu xüsusən Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı mümkün savaş haqda proqnozlaşdırır.

Nəşr yazır ki, hələ 2022-ci ildə Tehran Azərbaycan sərhədi yaxınlığında üç günlük genişmiqyaslı hərbi təlim keçirib və SEPAH-ın quru qoşunlarının "Aşura" diviziyası əraziyə gəlib. Məqalədə yazılır: "Daha sonra İranı Azərbaycanla ayıran Araz çayı üzərində müvəqqəti körpü tikildi. İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun quru qoşunlarının əməliyyatları üzrə komandirinin müavini Vəliola Mədəni təlimlərin sərhəd təhlükəsizliyini gücləndirmək və İrana qonşu ölkələrin ərazi bütövlüyünü qorumaq məqsədi daşdığını söyləyib. Bu, ehtimal Azərbaycan-Ermənistan gərginliyində Tehranın İrəvanı dəstəklədiyinə işarədir".

Aprelin 15-də isə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ölkə parlamentində bildirib ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında müharibə olmayacaq - bunun üçün heç bir əsas yoxdur, sülh olacaq. Baş nazir sülh gündəliyini təhlükə altına qoya biləcək bəyanatlar verməməyə çağırıb. Ancaq ermənilərin şərti sərhədə hərbi texnika və ordu cəmləməsi müşahidə edilir.

Bu baxımdan regionda yeni müharibə gözlənilirmi? Zəngəzurla bağlı hərbi eskalasiya baş verərsə, ABŞ nəşrinin dediyi kimi, İran Ermənistanı müdafiə edəcəkmə, yeni açıq savaşa girecəkmi?

AĞ Partiya başqanı Tural Abbaslı İranın Zəngəzur dəhlizi məsələsində Azərbaycanla həтта mümkün qarşılıqlı gedə biləcəyini istisna etmir:

"Regionda müharibənin olmasını heç bir ölkə istəmir, ilk başda da Azərbaycan. Çünki Azərbaycan 30 il ərzindəki müharibə vəziyyətindən cana yığılıb. Atəşkəs olsa da, demək olar ki, hər ay bizim hərbiçilər şəhid edilirdi, atəşkəs pozulurdu. Amma burada bəzi məsələlər var ki, həllini tapmalıdır. Məsələn, Azərbaycanın Zəngəzur dəhlizinə maneəsiz keçidi, o dəhlizə özünün nəzarət etməsini tələb etməsi özünün tam haqqıdır. Çünki Zəngəzur Azərbaycanın tarixi torpaqlarıdır. Ermənistanla Azərbaycan arasında 1918-ci ildən bu yana sərhədlərin dəqiqləşdirilməsi, demarkasiya və delimitasiya prosesi aparılmayıb. İndi o məsələlər müzakirə olunmalıdır ki, sərhədlər hansı xəritələr üzrə dəqiqləşdiriləcək, delimitasiya və demarkasiya hansı xəritələr üzrə aparılacaq. Azərbaycanın Naxçıvanla bir araya gəlməsinə bu məsələ daxildir. Biz AĞ Partiya olaraq tarixi torpaqlarımızın geri qaytarılmasını tələb edirik. Hələ ki dünya birliyi və Ermənistan bu məsələyə di-



ABŞ-dan sensasiya: Zəngəzurdə müharibə başlasa...



Tural Abbaslı



Azər Badamov

Azərbaycanla İran arasında "Zəngəzur müharibəsi" ola bilərmə? - iki fərqli rəy

reniş göstərir. Dar bir dəhlizin belə verilməsinin əleyhinəndirlər. Onun da mənası yoxdur. Zəngəzurun onların qırmızı xətti olduqlarını bəyan ediblər. Amma İran üçün Azərbaycanla üz-üzə gəlmək o qədər də asan olmaz. Öncəliklə orada yaşayan 40 milyondan artıq azərbaycanlını unutmamalıdır. Onlar sərhədboyu yaşayırlar və buna imkan verəcəklərini qətiyyənlə düşünürəm. Burada digər səbəblərdən biri İranın vəziyyətinin ağır olmasıdır. Amerika başda olmaqla, bir sıra dünya ölkələri ilə konflikt yaşayırlar. ABŞ bəhanə axtarır və İran bu konfliktə qoşularsa, bu bir bəhanə ola bilər. Bura İsraili də əlavə etmək olar. Üçüncü amil isə heç şübhəsiz ki, Türkiyə amilidir. Azərbaycanla Türkiyə arasında Şuşa Bəyannaməsi imzalanıb. Bu bəyannaməyə əsasən, Azərbaycanın hər bir mənada istənilən hərbi Düzdər, orduları bizim ordunun qarşısına çıxıb vuruşma-

dı. Amma mümkündür ki, Zəngəzur məsələsində qarşı-qarşıya dursunlar. Çünki Zəngəzurun onların qırmızı xətti olduqlarını bəyan ediblər. Amma İran üçün Azərbaycanla üz-üzə gəlmək o qədər də asan olmaz. Öncəliklə orada yaşayan 40 milyondan artıq azərbaycanlını unutmamalıdır. Onlar sərhədboyu yaşayırlar və buna imkan verəcəklərini qətiyyənlə düşünürəm. Burada digər səbəblərdən biri İranın vəziyyətinin ağır olmasıdır. Amerika başda olmaqla, bir sıra dünya ölkələri ilə konflikt yaşayırlar. ABŞ bəhanə axtarır və İran bu konfliktə qoşularsa, bu bir bəhanə ola bilər. Bura İsraili də əlavə etmək olar. Üçüncü amil isə heç şübhəsiz ki, Türkiyə amilidir. Azərbaycanla Türkiyə arasında Şuşa Bəyannaməsi imzalanıb. Bu bəyannaməyə əsasən, Azərbaycanın hər bir mənada istənilən hərbi Düzdər, orduları bizim ordunun qarşısına çıxıb vuruşma-

lıdır. Belə bir öhdəlik götürüb. Bu baxımdan İran təkəv Azərbaycan Ordusu ilə deyil, Türkiyə ordusu ilə də üz bəz qalmaq məcburiyyətində qalacaq. Cənub qonşumuz indi bunları göz özüne gətirib, hərbi qarşılıqlı gedəcək ya yox, bunu zaman göstərəcək. Amma Tehranın ən gəzəl variantı budur ki, dini, qanun bir olan Azərbaycan dövlətini dəstəkləsin, regionun inkişafına və təhlükəsizliyinə töhfə versin".

Milli Məclisin deputatı Azər Badamov Azərbaycanla İran arasında müharibə ehtimalını görmür: "Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh müqaviləsi imzalanmadıqca yenidən müharibə ehtimalı qalmaqda davam edəcək. Hətta sülh müqaviləsi bağlanacağı təqdirdə də biz öz ehtiyatımızı heç vaxt əlimizdən buraxmalı deyilik. Çünki dünya tarixi ölkələr arasında imzalanmış sənədlərin, müharibələrin baş verməsinə

mane olmadığını sübut edib. Məsələn, Almaniya ilə SSRİ arasında hücum etməmək haqqında saziş imzalanmışdı və 1941-ci ildə alman nazistləri hücum edəndə SSRİ rəhbərliyi bir neçə gündə bu xəbəri ciddi qəbul etməmişdi. Yeni sülh müqaviləsi imzalanarsa belə biz Ermənistanla münasibətlərdə həmişə ehtiyatlı davranmalıyıq. Azərbaycan Zəngəzur dəhlizini müharibə yolu ilə açdırmaq niyyətində deyil. Çünki ölkəmiz müharibənin başa çatdığı ilk gündən sülh gündəliyi ilə çıxış edən tərəf olub və bu gün də təqdim etdiyimiz şərtlər əsasında sülh müqaviləsinin imzalanması üzərində danışıqlar davam etdirilir. Bu baxımdan ölkəmiz regionda sülh və əməkdaşlığın alternativini görmür. Amma bununla yanaşı, Ermənistanla müharibə riski qaldığından yenidən müharibə baş verəcəyi təqdirdə İranın kimi dəstəkləyəcəyi ilə bağlı sual da çox maraq do-

ğurur. Düzdər, İran həmişə Ermənistanı dəstək verib və onlara müharibədə üstünlük qazandırması üçün çalışıb. Bununla yanaşı, 2022-ci ildə Araz çayı üzərində panton körpülər salınaraq hərbi təlimlər keçirdiyini və bu təlimlərin məqsədinin nə olduğunu biz unutmamışıq. Amma bu gün zaman və reallıq kökündən dəyişib. Azərbaycanla İran arasında münasibətlərdə yenidən istiləşmə müşahidə olunmaqdadır. Son vaxtlar İran rəsmilərinin Azərbaycana mütəmadi səfərlər etməsi, Şərqi Zəngəzura səfər edərək Araz dəhlizi layihəsinin tikintisi işləri ilə tanış olması və Məsud Pezeşkinin ölkəmizə gözlənilən səfəri Azərbaycanla İran arasında yeni bir

dövrün başladığını deməyə imkan verir. Düzdər, Azərbaycanın Tehrandakı səfirliyinə olunmuş məlum silahlı hücumla bağlı günahkar şəxslərin cəzalandırılması məsələsi hələ də aktual olaraq qalmaqdadır. Amma bununla yanaşı, Azərbaycan-İran siyasi münasibətlərində yeni inkişaf meyilləri görünməkdədir və biz bütün qonşularımızla olduğu kimi, İranla da qarşılıqlı hörmət və fayda əsasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsində maraqlıyıq. Hətta Ermənistanla müharibənin yenidən başlanacağı təqdirdə də İranın açıq şəkildə Ermənistanı dəstək verəcəyini inandırıcı görmürəm. Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı və 2023-cü ilin sentyabrına qədər də İrandan Ermənistanı və separatçılara gizli dəstəyin olduğunu müşahidə etmişik. Amma açıq şəkildə Ermənistanın tərəfində İran qoşunlarının ölkəmizlə hərbi toqquşmaya girmək halı olmayıb. Bu baxımdan bundan sonra da Ermənistanla görə İranla Azərbaycan arasında hərbi toqquşmanın nə vaxtsa baş vermək ehtimalının çox aşağı olduğunu hesab edirəm. Həm də biz Ermənistanla müharibənin yenidən baş verməsi ilə bağlı fikirləri inkişaf etdirmək əvəzinə, regionda sülh və əməkdaşlığı inkişaf etdirmək, regionun bütün ölkələri arasında normal münasibətləri möhkəmləndirmək, dinc və razılıq yolu ilə Zəngəzur dəhlizinin açılması istiqamətində düşünməli olduğumuzu hesab edirik. Xarici nəşrlərdə yazılan yazıların əksəriyyətinin regionda vəziyyətin yenidən gərginləşdirilməsi və narahatlıq yaratmaq üçün olduğunu düşünürəm. Biz xarici nəşrlərdə nədən yazıldığına yox, reallığı dəyərləndirərək sülh və əməkdaşlığın qurulmasına baxmalıyıq".

□ **Cavanşir ABBASLI,**
"Yeni Məşavət"



Kambocadan salamlar

Zamin Hacıyev
 zaminhaci@gmail.com

Öncə keçən yazıma gələn bir məktub. Məğrüb Bərdəsoy yazır: “Azərbaycanın bütün məhkəmə sistemi “Ginneslikdir”. Məni - 1-ci dərəcə Qarabağ əlilini Bakı Apelyasiya Məhkəməsi (sədrlik edən Xumar Mərdanova, Vahid Sadıqov, Sabit Bəhrəmzadə) yazılı icraat qaydasında 18.03.2025-də məhkəməyə müraciət etdiyimə görə 400 manat cərimə edib və anında icra vərəqəsi verib. İcra sənədində nə borclu adı var, nə tələbkar. Məni cavabdeh kimi göstərib. Belə çıxır, məhkəmə də iddiaçıdır(?) Məhkəməyə hüquq və azadlığının müdafiəsi üçün ərizə vermək hüquq pozuntusu sayılır və 400 manat “Novruz cəriməsi” yazılır! Ginnesə layiqdir, ya yox? Bunu Ginnes müəllimin diqqətinə necə çatdırmaq?”

Həqiqətən, Məğrüb bəy məhkəmə qərarının surətini də yollayıb və orada belə yazılıb: “təkrarən eyni məzmunlu iddia ərizə ilə (üsluba toxunmuram - Z.H.) o cümlədən dəfələrlə məhkəməyə müraciət etdiyindən 400 manat məbləğində cərimə edilsin”.

Mən belə məzmununda qərarı ilk dəfə görürəm. Bizdə məhkəməyə təkrar müraciət etmək qadağandır mı? Yaxud neçə dəfə müraciət etməyə icazə var? Çox maraqlıdır. Bunları vətəndaşlara izah etmək lazımdır. Ümid edirəm, Xanlar müəllimin təzə üzv atıldığı Tərtər Məhk... üzr istəyirəm, Konstitusiya Məhkəməsi bu kimi hallara aydınlıq gətirəcəkdir.

Keçək günün vacib hadisələrinə. Bakını külək, yağış növbəti dəfə dağıdırdı. Üzən avtobuslar, qırılan ağaclar, su basan keçidlər artıq ekzotika sayılır. Məncə, biz növbəti illərdə paytaxtda hər hansı iş görəndə, tikinti-filan aparanda qlobal iqlim dəyişməsinə nəzərə almağa məcbur oluruq. Daha heç nə köhnə vaxtlardakı kimi deyil, o cümlədən hava şəraiti. Və bu davamlı olacaq, kəskin havalər adılacaq. Məsələn, su yığılan yeraltı keçidlər və tunellər ya ləğv edilməlidir, yerüstü keçidlər yaradılmalıdır, ya da həmin hissələrdə böyük kanallar qazılmalıdır. Kürqırağı regionlarımızda qədimdə evləri havada, bir neçə daşın üzərində tikirdilər ki, sel-su gələndə, çay daşanda içəri dolmasın, divarlar ziyan çəkməsin. Su gəlib evin altından keçir, gedirdi. Bəlkə həmin konstruksiyalar Bakıda da tətbiq edilməlidir. O cümlədən qədimdə Abşeronda damları saxsı, şifer, metal lövhə, taxta-filan tipli şiddətli küləyin qopara biləcəyi materialla örtməzdilər, düzləyib, qırlayardılar. Ən şiddətli fırtınada İçərişəhərə girsən külək hiss edilmir, çünki küçələrin, evlərin quruluşu bunu önəyir. Bizdə təəssüf ki, təbiətlə, iqlimlə bu cür yaradıcı ünsiyyət itib. Şəhəri “çobanlar” tikdiyi üçün.

Hərçənd əski zamanların çobanları da indikilərdən ağıllı idilər. Məsələn, çobanın yapıncısı ona həm yorğan-döşək, həm yağışda çətir olurdu, qar yağanda içində gizləndirdi və sairə. İndiki terminlə yazsaq, əsl smart texnologiya idi. Alaçığı isə sel, yel tutan dərə yerlərdə deyil, yamacda, təpə başında, qaya arxasında qururdular və fəvqəladə hallardan yardım gözləməzdilər.

Bir az zəhmətkeşlərimiz də sanki əfəlləşib. Hər boş şey üçün hökuməti çağırırlar. Məsələn, son illər barmağında üzük qalan çoxlu adama rastlaşırsınız. FHN gəlir, üzüyü aparatla kəsir, videoya çəkirlər... Yalan olmasın, bu minvalla sayın Kamaləddin müəllim bir azdan “Üzüklərin efəndisi” olacaqdır. Nə məcburdur ki? Uşaq-muşaq eləsə, anlayaram, böyük, yaşlı-başlı adamlar barmağına metal parçalarını soxur, sonra yardım çağırırlar.

Bizim bir qahım var, bu boyda Abşeron yarımadasında başına yer qəhət imiş sanki, gedib bir təpənin başında ev tikib. Odur ki, yay-qış küləyin əlində əsir-yesirdir. Qar yağanda ən gec onlarda əriyir. Hətta bəzən evlərinin gündəyməzindəki qara qurd düşür. Hərdən zarafatla deyir: “Biz sanki Kəlbəcərdə yaşayıyıq, daim yaylaq havasıdır”. Dünən fırtına qopanda işıqları sönmüşdü, hal-əhval tutmaq üçün danışanda dedi: “Daha Kəlbəcər deyil, Kambocada yaşayıram”.

Ermenistanın “bacısı” Fransanın Azərbaycana qarşı təxribatları sənəkdir. Rəsmi Paris indi də iki ölkə arasındakı sülh prosesini sabotaj etməyi hədəfləyib. Bu da növbəti sübut.

Fransanın xarici işlər naziri Jan-Noel Barrot Avropa İttifaqının (AI) Ermənistandakı missiyasının genişləndirilməsinə ümid etdiyini bildirib. Bu barədə Fransanın Ermənistandakı səfiri Olivye Dekotini sosial şəbəkələrdə məlumat verib.

“Ümid edirəm ki, orada (Ermənistanda - red.) yerləşdirilən Avropa missiyası genişləndiriləcək. O məqsədlə ki, bu gərginliyi (Ermənistan-Azərbaycan sərhədində - red.) müşahidə edə və cilovlaya bilsin”, - o qeyd edib.

Xatırladaq ki, yanvarın sonunda AI Şurası Avropa İttifaqının Ermənistandakı missiyasının mandatının daha iki il - 2027-ci il fevralın 19-dək uzadılması barədə qərar qəbul edib.

Onu da yada salmaq ki, Bakı və İrəvanın sülh sənədində razılaşdırıldığı son maddə məhz sərhəddən üçüncü qüvvənin çıxarılması barədədir. Belə çıxır ki, Fransa nəinki bu maddənin əleyhinədir, üstəlik, casus missiyasını genişləndirməyə çağırır. Deməli, həm də sülh sənədinə, böyük sülhə qarşı çıxır. Prosesi sabotaj edir.

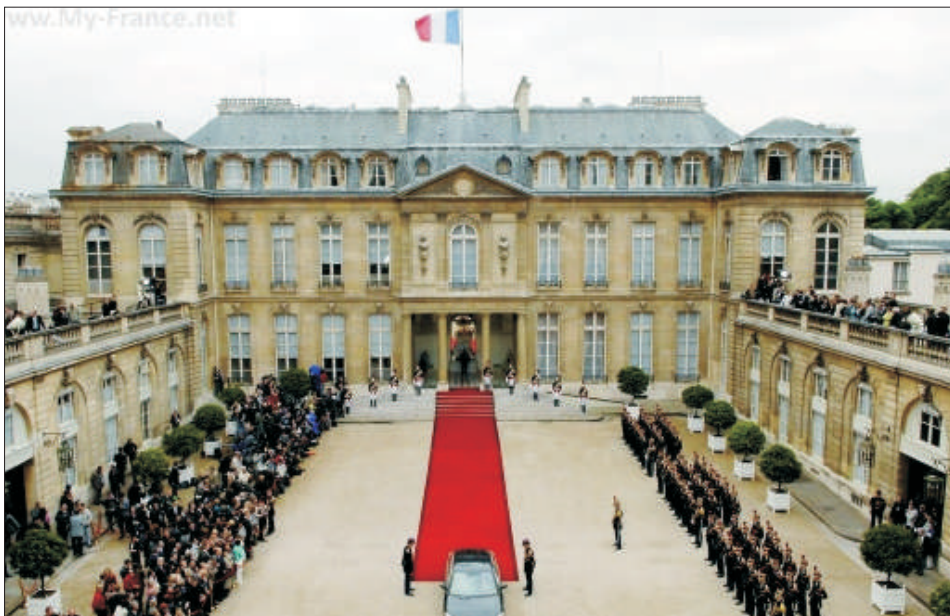
Fransa eyni zamanda Ermənistanı silahlandırmağa davam edir. O Ermənistan ki, öz konstitusiyasından Azərbaycana qarşı ərazi iddiası ilə bağlı müddəanı çıxarmaq istəmir və özü üçün rekord həcmdə (1.7 milyard dollar) hərbi büdcə müəyyən edib.

Rəsmi Bakı isə haqlı olaraq Parisdən ikiüzlü siyasətdən əl çəkməyi tələb edir. Azərbaycan XİN-in son açıqlamaları məhz bu yöndədir. Rəsmi Parisin bu destruktiv siyasəti daha nə qədər və hara kimi sürəcək?

“Fransanın Avropa və xarici işlər naziri Jan Noel Barrotun Fransanın Azərbaycandakı səfirinin də istinad etdiyi iddialarını qətiyyətlə rədd edir və pisləyirik”. **Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat katibi Ayxan Hacıyev** bildirib.

O deyib ki, Fransanın siyasətindəki ikili yanaşma - sülh niyyətini bəyan edərkən münafiqşəy sürükləyən davranışlar - narahatlıq doğuran uyğunsuzluğu nümayiş etdirir: “Belə ikiüzlü siyasət regionda davamlı sülh perspektivlərinə mane olur”.

XİN rəsmisi onu da vurğulayıb ki, bəşəriyyətə qarşı cinayətlərdə təqsirləndirilən şəxslərin məhkəmə proses-



Fransadan Azərbaycana böyük pislik - Bakı bağışlamayacaq!

Paris sərhəddəki “casus missiyası”nı genişləndirməyə çağırır; Yelisey sarayının destruktiv siyasəti daha nə qədər sürəcək? - reaksiyalar

lərinə maneçilik törədilməsi ölkənin suverenliyinə müdaxilə olmaqla yanaşı, dəhşətli qəddarlıqlara görə məsuliyyətin müəyyən edilməsi prosesini sarsıdır.

Parlamentin Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin üzvü Aydın Mirzəzadə “Yeni Müsavat”a bildirdi ki, Fransa Azərbaycanla münasibətləri daha da gərginləşdirmək və açıq düşmənçilik niyyətindən əl çəkmir. “Onun son təkli əslində bu düşmənçiliyi bir daha təsdiq edir. Ümumiyyətlə, Ermənistanda mülki missiyanın fəaliyyətinə heç bir əsas yoxdur. Çünki iki dövlət arasında müharibə bitib, Ermənistan Qarabağı Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi tanıyıb, hazırda sülh təşəbbüsləri var. Belə olan halda, Ermənistanda Azərbaycan ərazisini izləyən bir qrupu saxlamağın mənası yoxdur və bu, məhz Azərbaycandakı səfirinin də istinad etdiyi iddialarını qətiyyətlə rədd edir və pisləyirik”. **A.Mirzəzadənin sözlərinə görə, Fransadan bu çağırış həm də Ermənistanı yenidən müharibəyə sürükləmək cəhdidir:** “Eyni zamanda Parisin İrəvanda revanşistlərə dəstək verilməsində, Ermənistanın silahlandırılmasında xüsusi rolu var. Lakin Yelisey sarayının Cənubi Qafqazda “suyu bulandırmaq” cəhdləri “suyu bulandırmaq” cəhdləri baş tutmayacaq və region öz problemlərini həll etmək istəyindədir”.

Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyasının sədr müavini Samir Əsədli isə qeyd etdi

ki, Fransanın çağırışları bölgədə Qərbin təsirlərini artırmağa hesablanıb. VHP rəsmisi bildirdi ki, burada anti-sülh ritorikası ilə yanaşı, Rusiyanın Cənubi Qafqazda təsir gücünü azaltmaq da hədəflənib. S.Əsədli vurğuladı ki, Makron Fransası son beş ildə düşmənçilik edir: “Azərbaycandan Fransaya bir pislik olmayıb. İki ölkə arasında iqtisadi, mədəni əlaqələr var, “Total” enerji şirkəti Azərbaycanda pay sahibidir, amma Yelisey sarayının siyasətində Bakıya qarşı nifrət, kin bəslənir. İkinci Qarabağ müharibəsi başlandıqı tarixdən bu günə qədər Fransanın Azərbaycana münasibətində düşmənçilik artan xətt üzrə gedir. Hətta Makron bizi təcavüzkarlıqda ittiham edib. Yəni dünya da, Paşinyan da Qarabağın Azərbaycana aid olduğunu təsdiqləyib, təkcə Makron Fransası barışmır. Məncə, burada qərarəzlə bərabər siyasi hiyləgərlik var”.

S.Əsədli əlavə etdi ki, bu hiyləgərlik Ermənistanə dəstək nümayiş etdirməklə onu Rusiyanın cəngindən qoparmaq cəhdidir: “Əfsuslar olsun ki, bu siyasət yürüdülərkən Azərbaycana haqsızlıq edilir. Bakının üzərinə gəlməklə bölgədə qalmaq səyləri uğursuzluğa düçar olacaq. Fransanın hansı mövqe sərgiləməsindən asılı olmayaraq, Azərbaycan beynəlxalq hüquqa söykənən addımlarını atır, haqqını sökə-sökə alır. Odur ki, bölgəyə “casus şə-

bəkəsi”ni yerləşdirməklə hər hansı planları həyata keçirmək mümkün olmayacaq. Əgər həmin missiya belə obyektivdirsə, son günlər mövqelərimizin atəşə tutulmasını qeydə alsın və hesabla çıxış etsin. Sadəcə, onların sayını 1500 nəfərə çatdırmaq niyyəti var və Fransa Brüsseli bunu daha tez reallaşdırmağa çağırır. Halbuki Ermənistan Azərbaycanla razılaşsın ki, sərhədin delimitasiya edilməsi ərazilərində avropalı müşahidəçilər olmasınlar. Amma Fransa bu anlaşılmaya zidd mövqedən çıxış edir. Paris sülhün ən çox Ermənistanla lazım olduğunu başa düşməlidir”.

Qeyd edək ki, Avropa Birliyinin Ermənistandakı “müşahidə missiyası”nın Azərbaycanla şərti sərhəddə avantürist addımları davam edir. Ermənistanla Azərbaycan arasındakı şərti sərhəddə yerləşdirilən AB missiyasının üzvləri dərindən Azərbaycan ərazilərini müşahidə edirlər. Bakı onların bölgədən çıxarılmasını tələb edir. Amma missiyanın tərkibinə AI üzvü olmayan Kanadanın da polisləri qoşulublar. Rusiya da bu monitorinq qrupunu kəşfiyyət missiyası adlandırır və fəaliyyətinin bölgədə sülhün əleyhinə yönəldiyini bəyan edib. Azərbaycan bu missiyanın öz ərazisində yerləşməsinə ilk gündən razi olmayıb, Ermənistanda isə iki aylıq fəaliyyətinə “hə” demişdi. İndi isə fəaliyyət müddəti 2027-dək uzadılıb.

□ **Emil SALAMOĞLU, “Yeni Müsavat”**

Ermenistanın baş naziri Nikol Paşinyan deyib ki, Bakının konstitusiyaya tələbini bir sıra ekspertlərin düşündüyü kimi, sülh sazişini imzalamamaq üçün bəhanə yox, səmimi narahatlıq kimi qəbul etmək lazımdır. Amma hökumət başçısı məsuliyyəti də Ermənistan Konstitusiyaya Məhkəməsinin üzərinə qoyub.

Qeyd edək ki, Ermənistan Konstitusiyaya Məhkəməsi sədr daxil olmaqla, 9 üzvdən ibarətdir. Paşinyan hakimiyyətə gələndən sonra Köçeryana qarşı məhkəmə işi başlatdırmış, lakin Konstitusiyaya Məhkəməsi yenə də onun həbs edilməsinin qarşısını almışdı. Bundan sonra Paşinyan qurumun sədri Hrair Tovmasyana qarşı kampaniya təşkil etmişdi.

O, əvvəlcə Tovmasyanı könüllü istefa verməyə çağırmış, sonradan isə ona qarşı iki cinayət işi açılmışdı. 2019-cu ilin iyununda Ermənistan parlamentinin qəbul etdiyi yeni qanunla Konstitusiyaya Məhkəməsinin 12 ildən artıq işləmiş 3 hakimi məhkəmədən uzaqlaşdırılıb, Tovmasyan sədrlikdən çıxarılıb, lakin məhkəmədə hakim kimi işində qalıb.

Hazırda sədr təyinatı yoxdur. Deməli, Azərbaycanın tələbini yerinə yetirmək üçün həmin 9 nəfərin rəyi kifayətdir və Paşinyan onlara təsir edə bilər. O zaman baş nazir neyi gözləyir?

Sabiq deputat Sona Əliyeva Paşinyanın prosesi uzatmağa çalışdığını vurğuladı: “Ermənistan Konstitusiyaya Məhkəməsi, eləcə də bütövlükdə hüquq sistemi hələ də Kremlin diqtəsi ilə oturub-durur. Nikol Paşinyan geridə qalan yeddi il ərzində məhkəmə-hüquq sisteminə müəyyən islahatların aparılmasına nail olub. Ancaq bu ki-

fayət etmir. İşğalçı ölkə rus diqtəsindən xilas olmaq üçün bu sahədə köklü islahatlara getməlidir. Baş nazir Nikol Paşinyan da ən yaxın siyasi rəqiblərini məhkəmə sisteminə nəzarət edə bilmədiyi üçün həbs etdirə bilməyib. Bir sözlə, indiki məqamda ruspərəst məhkəmə hakimləri Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı ərazi iddialarından rəsmi şəkildə imtinaya elə də isti yanaşırlar. Bu baxımdan, Paşinyan hər vaxt prosesini yubatmağa çalışır. Fikrimcə, Nikol Paşinyan yaxın aylarda daha 2-3 hakimi işdən kənarlaşdırmaqla adıçəkilən qurumdakı səs çoxluğunu öz xeyrinə dəyişməyə çalışacaq. Məhz bundan sonra məlum referendumla getmək Paşinyan üçün bir qədər də asanlaşacaq. Üstəlik, Paşinyandan narazı olan 40-45 faizlik seçici üçün maraqlandırmə işləri aparılmalıdır. Bu da vaxt aparan işdir. Amma Bakı İrəvana təzyiqləri bir qədər də artırsa, o zaman Ermənistanda hər kəs vəziyyətin ciddiliyini və geriye dönüş olmadığını anlayacaq. Üstəlik, Ankara da son illərdə bu məsələdə həssaslığını artırıb. Deməli, Ermənistan üçün hər hansı bir əngəl qalmır. Əgər süni maneələr olarsa, bu, İrəvana baha başa gələ bilər. Bunun da yaxşı başa düşülür”.

Beynəlxalq hüquq üzrə ekspert Əlvəsət Allahverdiyev hesab edir ki, Paşinyan bu fikirləri söyləməklə bila-

Cəmi doqquz erməni lazımdır ki, bu problem həll olunsun

“Paşinyan yaxın aylarda daha 2-3 hakimi işdən kənarlaşdırmaqla səs çoxluğunu öz xeyrinə dəyişməyə çalışacaq”



vasitə Konstitusiyaya Məhkəməsinə dəyişikliklərin edilməsinin zəruriliyini çatdırmaq istəyir: “Ermənistan Konstitusiyasına dəyişikliklərin edilməsi və sülh sazişinin imzalanması Ermənistan və Azərbaycan ictimaiyyətində son günlərin ən aktual məsələlərindən birinə çevrilib. Ermənistan parlamentində çıxışı zamanı Paşinyan bildirib ki, əgər Konstitusiyaya Məhkəmə-

si sülh sazişinin Ermənistan Konstitusiyasına uyğun olmadığı barədə qərar çıxarsa, o zaman sülh və münasibə se- çimi qarşısında qalacaq. Daha sonra o qeyd edib ki, biz özümüz problemin mahiyyətini, siyasi və hüquqi məzmununu vicdanla dərk etməliyik. Və buna görə də bildirməliyik ki, yalnız Ermənistan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi ölkə konstitusi-

yasının mətninin rəsmi şərhini verə bilər, yeni əsas qanunda nələrin olduğunu və nəyin olmadığını rəsmi şəkildə deyə bilən orqan Konstitusiyaya Məhkəməsidir. Əslində Paşinyan bu fikirləri söyləməklə bilavasitə Konstitusiyaya Məhkəməsinə dəyişikliklərin edilməsinin zəruriliyini çatdırmaq istəyir. Eyni zamanda bu baş verməzə, münaqişənin baş verə biləcəyini ciddi şəkildə

vurğulayır. Bu səbəbdən də o bildirir ki, Azərbaycanın Ermənistan Konstitusiyası ilə bağlı mövqeyinin bəhanə deyil, səmimi narahatlıq olduğunu qəbul etsək, o narahatlığı aradan qaldırmağın ən təsirli yolu müqaviləni imzalamaqdır. Niyə? Çünki bizim qanunvericiliyimizə görə, hökumət sülh sazişinin mətnini konstitusiyamıza uyğunluğunu yoxlamaq üçün Ermənistan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə göndərməyə borcludur. Proses onu göstərir ki, gec-tez Ermənistan Azərbaycanın konstitusiyaya dəyişiklik təklifini qəbul edəcək. Paşinyanın fərqli bəyanatlar verməsi, konstitusiyaya dəyişikliyin 2027-ci ildə olacağını bildirməsi heç nəyi dəyişməyəcək. Sadəcə, görünən odur ki, Paşinyan Ermənistan ictimaiyyətini bu prosesə hazırlamağa və yeni konstitusiyanın regional baxımdan əhəmiyyətli olacağına inandırmağa çalışır”.

□ **Cavanşir ABBASLI,**
“Yeni Müsavat”

Paşinyan Zəngəzurda - “ilk olaraq dəmir yolu xətti açıla bilər” iddiası

Eldəniz Əmirov: “Dəhlizin açılmasında əsas məqsəd yük daşınması olduğuna görə ilk dəmir yolu xəttinin çəkilməsi mümkündür”



Ermenistan baş naziri Nikol Paşinyanın həftəsonu Mehriyə səfəri Ermənistanda “Zəngəzur dəhlizi açılır” müzakirələrinə səbəb olub. Bu müzakirələri kəskinləşdirən amillərdən biri də ərazidə dəmir yolunun tikintisi və erməni baş nazirin bu haqda dedikləridir.

Siyasi icmalçı Asif Nərimanlının fikrincə, Paşinyan Mehridə iki məsələ üzərində xüsusilə dayanıb: su itkisinin qarşısını almaq, resursları qorumaq; dəmir yolunun tikintisini həyata keçirmək.

Paşinyan bildirib ki, dəmir yolunun inşası Ermənistana heç bir zərər gətirməyəcək. Ermənistan hökumətinin iclasında bəyan edilmişdi ki, Mehriyin Nüvədi kəndi ərazisində dəmiryol xəttinin yeni-

dən inşa edilməsi nəzərdə tutulur.

Ermənistanda hesab edirlər ki, Paşinyanın Mehri səfəri Azərbaycanın həm Zəngəzur dəhlizi, həm də su ehtiyatları ilə bağlı tələblərini icra etməyə hesablanıb. Erməni ekspertlər qeyd edirlər ki, Mehridə inşa ediləcək dəmiryol layihəsi Zəngəzur dəhlizinin bir hissəsi ola bilər.

İqtisadçı Eldəniz Əmirov

“Yeni Müsavat”a açıqlamasında bildirdi ki, məsələyə ümumi prinsipdən yanaşırsa, dəmir yolunun çəkilməsi avtomobil yolunun çəkilməsindən həm maliyyə, həm də zaman baxımından daha çətindir. İqtisadçı vurğuladı ki, dəmir yolu xətlərinin çəkilməsi eyni zamanda digər enerji xətlərinin çəkilişindən daha çətindir: “İnfrastruktur müəkkəbdir: stansiyalar, siqnalizasiya sistemləri, elektrikləşdirmə problemləri, texniki məsələlərin ödənmə məsələləri, manevr imkanlarının nəzərə alınması və s. Amma avtomobil yolu bu baxımdan daha rahatdır. Buna görə də hesab edirəm ki, ilk hansı xəttin çəkilməsi siyasi qərardan asılı olacaq. Eyni zamanda bir məsələni də qeyd edirəm ki, dəhlizin açılmasında əsas məqsəd yük daşınması olduğuna görə ilk dəmiryol xəttinin çəkilməsi mümkündür. Digər tərəfdən isə əgər dəmir yolu çəkilirsə, eyni coğrafiyada paralel olaraq yanaşı kommunikasiya xətlərinin çəkilməsi, o cümlədən avtomobil yolunun salınması mümkündür.

dür. Sadalananlardan biri çəkildikdən sonra digərləri daha asan olacaq. Bütün hallarda yükdaşıma amili olduğu üçün, həmçinin Orta dəhlizin bir seqmentinin buradan reallaşdırılması nəzəri cəhətdən mümkün olduğundan ilk dəmir yolunun işə salınması mümkündür. Müasir tələblərə cavab verən avtomobil yolu olmasa da, dəmiryol xətlərinə paralel mütləq avtomobil yolu çəkilir”.

Su ehtiyatları məsələsinə gəlincə, E.Əmirovun fikrincə, Azərbaycanın sözün həqiqi mənasında digər Cənubi Qafqaz ölkələri ilə müqayisədə su ehtiyatlarına olan ehtiyac səviyyəsi həddən artıq pik səviyyədədir: “Su ehtiyatları inanılmaz dərəcədə pis vəziyyətdədir. Çünki Cənubi Qafqazın su ehtiyatlarının 62 faizi Gürcüstanın, 28 faizi Ermənistanın, cəmi 10 faizi isə Azərbaycanın payına düşür. Təxminən 70-75 faizi transsərhəd çayların payına düşür. Bu isə o deməkdir ki, yerdə qalır cəmi 25 faiz. Yeni Cənubi Qafqazda mövcud olan suyun hər 100 kub metrindən Azərbaycanın sərhədləri daxilində yalnız 2,5 kub metr var. Yerdə qalan 7,5 kub metr isə transsərhəd çayları hesabına ödənilir. Bunlardan biri də Araz çayıdır. Bu baxımdan hesab edirəm ki, Ermənistanla Qafqazın su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı birgə razılaşmaların əldə olunmasına ehtiyac var”.

Qeyd edək ki, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ötən gün jurnalistlərə açıqlamasında bildirib ki, Ermənistan “Dünyanın kəsişməsi” layihəsində kommunikasiyaların açılması ilə bağlı mövqeyini çoxdan və yazılı şəkildə təqdim edib. Paşinyan qeyd edib ki, məqsəd digər məsələlərlə yanaşı, müxtəlif şərhli istisna etmək idi. “Biz bu program çərçivəsində işə başlamışıq və onu davam etdirəcəyik. Təklifimizə Azərbaycandan yazılı cavab almamışıq. Müxtəlif iradlar var, amma prosesi düzgün dərk etməliyik. İcra prosesində hər bir layihənin nüansları var və onların üzərində işləmək lazımdır. “Dünyanın kəsişməsində” biz dörd əsas prinsipi saxlamaqla prosedurları sadələşdirməyə hazırıq”, - Paşinyan bildirib.

O xatırladı ki, söhbət ərazi bütövlüyü, suverenlik, legitimlik və qarşılıqlıqdan gedir.

“Biz Ermənistandan Ermənistana Azərbaycan ərazisindən və əksinə daşımalara həyata keçiriləcək Hora-diz-Yerasx marşrutu üzrə dəmir yolu əlaqəsinin açılmasını təklif edirik. Bu gün biz bu qərarları qəbul etməyə hazırıq. Özümüzlə sual veririk ki, bizim təklif etdiyimiz həll yollarına ictimaiyyət necə reaksiya verəcək? Əminəm ki, əhəlimiz bu güzəştə məqbul hesab edəcək”, - Paşinyan bildirib.

□ **Nigar HƏSƏNLİ,**
“Yeni Müsavat”

Maliyyə Nazirliyi Azərbaycanın 2026-2029-cu illərə dair büdcə çərçivəsini açıqlayıb. Sənədə görə, gələn il dövlət büdcəsinin gəlirləri 39 milyard 251 milyon 300 min manat, xərcləri 42 milyard 230 milyon manat olacaq. Bu isə o deməkdir ki, 2025-ci illə müqayisədə 2026-cı ildə dövlət büdcəsinin gəlirləri 895 milyon 300 min manat, yaxud 2,33 faiz, xərcləri 822 milyon 400 min manat, yaxud 1,98 faiz artacaq.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının 2025-ci il dövlət büdcəsinin gəlirləri 38 milyard 356 milyon manat, xərcləri 41 milyard 407 milyon 600 min manat məbləğində təsdiq edilib.

2026-cı ildə dövlət büdcəsi kəsirinin yuxarı həddi 2 milyard 978,7 milyon manat, növbəti üç ildə isə müvafiq olaraq 2 milyard 759,9 , 2 milyard 544,1 və 2 milyard 143,9 milyon manat məbləğində proqnozlaşdırılır. Beləliklə dövlət büdcəsi kəsirinin ÜDM-ə nisbətinin 2026-cı ildə 2,2 faiz təşkil edəcəyi, 2029-cu ildə isə 1,3 faizə enəcəyi gözlənilir.

Eyni zamanda 2026-cı ildə 4 milyard 171,2 milyon manat məbləğində proqnozlaşdırılan icmal büdcə kəsirinin 2029-cu ildə 1 milyard 119,2 milyon manat səviyyəsində olacağı gözlənilir.

Sənəddə qeyd edilib ki, dövlət büdcəsi kəsirinin əvvəlki illərdə olduğu kimi, özəlləşmədən daxilolmalar, borclanma hesabına daxilolmalar (xarici və daxili) və vahid xəzinə hesabının qalığı hesabına maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Açıqlanan sənəddən aydın olur ki, dövlət büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsi üçün daxili borclanma ciddi şəkildə azaldılacaq. Belə ki, 2024-cü ildə kəsirin maliyyələşməsində daxili borclanmanın payı 64,5 faiz olubsa, 2025-ci ildə bu göstərici 58,2 faizə, 2026-cı ildə 45,1 faizə, 2027-ci ildə 40,8 faizə, 2028-ci ildə 37,1 faizə, 2029-cu ildə isə 25,4 faizə endiriləcək. Əvəzində büdcə kəsirinin maliyyələşdirilməsində layihə maliyyələşdirilməsi üzrə cəlb olunan kreditlərin payı 2024-cü ildəki 10,5 faizdən 2029-cu ildə 53,6 faizə yüksələcək.

Sənəddə bildirilir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 dekabr 2022-ci il tarixli 3702 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında dövlət borcunun idarə edilməsinə dair orta və uzun müddət üçün Strategiyanın 2022-2025-ci illər üzrə yenilənməsi çərçivəsi" ilə müəyyən edilən hədəflərə Azər-

Büdcə kəsirimizlə bağlı nıkbın proqnoz - neft amili və...



baycan Respublikası Prezidentinin 4 avqust 2023-cü il tarixli 4021 nömrəli Sərəncamı ilə dəyişikliklər edilərək 2025-ci ilin sonunadək dövlət borcunun ÜDM-ə nisbətinin yuxarı həddinin 30,0 faizdən aşağı səviyyədə saxlanılması, bu zaman xarici dövlət borcunun 10,0 milyard ABŞ dollarını üstələməməsi kimi hədəflər müəyyən edilib. 2025-ci il 1 yanvar tarixinə dövlət borcunun ÜDM-ə nisbəti 21,7 faiz təşkil edib ki, bu da büdcə qaydasının ortamüddətli dövr üzrə dövlət borcunun ÜDM-ə nisbət göstəricisinin hədəflənən yuxarı hədd göstəricisindən 8,3 faiz bənd azdır. Bununla da strategiyada nəzərdə tutulan dövlət borcunun ÜDM-ə nisbətinin 30,0 faizlik yuxarı həddi gözlənilmiş olub: "Dövlət borcunun idarə edilməsi strategiyasının icrasına uyğun olaraq ölkədəki qiymətli kağızlar bazarının inkişafının dəstəklənməsi, xarici dövlət borcunun ümumi dövlət borcundakı xüsusi çəkisinin mərhələli şəkildə azaldılması və daxili borclara əvəzləşdirilməsi, habelə daxili maliyyə bazarında dövlət istiqrazlarının yerləşdirilməsi hesabına dövlət büdcəsi kəsirinin bağlanması vəsaitin yönəldilməsi nəticəsində daxili dövlət borcunun səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Eyni zamanda daxili maliyyə bazarında likvidliyin daralması əlavə borc vəsaitlərinin cəlb edilmə imkanlarını məhdudlaşdırıb.

Qeyd olunanlarla əlaqədar olaraq, növbəti dövr ərzində dövlət borclanmasının əsasən beynəlxalq maliyyə qurumları ilə əməkdaşlıq çərçivəsində layihə maliyyələşdirilməsi vasitəsilə həyata keçirilməsinə üstünlük verilməsi nəzərdə tutulur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən müəyyən olunmuş bir sıra prioritet sahələr, o cümlədən nəqliyyat sektoru, özünüməşğulluq və sosial müdafiənin gücləndirilməsi üzrə layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün beynəlxalq maliyyə institutlarından xarici borcun cəlb edilməsi məqsədilə müvafiq prosedurlara başlanılıb və qeyd olunan bir sıra prioritet sahələr üzrə layihələrin maliyyələşdirilməsi məqsədilə beynəlxalq maliyyə institutları ilə 2024-2025-ci illər ərzində kredit müqavilələri imzalanaraq təsdiq edilib".

Müəyyən olunmuş bir sıra prioritet sahələr üzrə layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün beynəlxalq maliyyə institutlarından xarici borcun cəlb edilməsi məqsədilə müvafiq prosedurlara artıq başlanıldığından, imzalanacaq borc sazişləri üzrə cəlb oluna-cı kredit və sairələri kəsirin maliyyələşmə mənbəyində payının artmasını şərtləndirəcək: "Yeni makro-fiskal çərçivənin tətbiqi ilə əlaqədar qarşıya qoyulmuş hədəflərə uyğun olaraq uzunmüddətli dövrdə daxili və xarici borclanma təsdiq

edilmiş limitlər çərçivəsində istifadə ediləcək. Bu hədəfin təmin edilməsi üçün dövlət qiymətli kağızlarının və istiqrazlarının emissiyası ilə daxili maliyyə bazarlarının inkişaf etdirilməsinin diqqət mərkəzində saxlanılması davam edəcək".

Növbəti dövr ərzində də beynəlxalq maliyyə institutları ilə əməkdaşlıq çərçivəsində prioritet layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün kredit vəsaitlərinin cəlb edilməsi nəzərdə tutulur. 2025-ci ilin sonuna Azərbaycanın dövlət borcunun (xarici və daxili) ümumi məbləğinin 32,7 milyard manat səviyyəsinə çatacağı və 2029-cu il üzrə proqnozlaşdırılan ÜDM-in 20,1 faiz səviyyəsində olacağı gözlənilir.

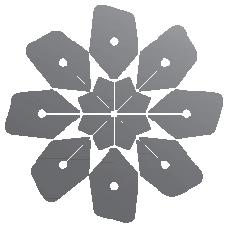
İqtisadçı-ekspert Rəşad Həsənovun "Yeni Müsavat"a dediyinə görə, dövlət büdcəsi ilə bağlı açıqlanan növbəti proqnoz dövründə (2026-2029) çox mühüm çağırışlar olacaq: "Hazırlanan sənəd bu çağırışları nəzərə ala bilmir, yaxud da təqdim olunan versiya baza versiya olduğuna görə bu çağırışlar öz əksini tam tapmayıb. Burada məsələ ilk növbədə neft qiyməti və hasilatının azalması ilə bağlıdır. Bu aspektdən növbə-

ti beş ildə büdcənin neft gəlirlərinin nominal ifadədə 15 faiz azalması və 15 milyard manata düşməsi proqnozlaşdırılır. Əvəzində qeyri-neft-qaz gəlirlərinin 2025-ci ildə nəzərdə tutulan 19 milyard manatdan təxminən 25 milyard manata qədər artması gözlənilir. İnflyasiya effektini və qeyri-neft sahəsi üzrə gözlənilən artımı proqnozlarını nəzərə alsaq, qarşıya qoyulan hədəfə nail olunması mümkündür. Lakin burada neft gəlirləri ilə bağlı məqama yenidən qayıtsaq, proqnozlaşdırma neftin 65 dollarlıq qiyməti əsasında aparılıb. İndiki halda proqnozlaşdırma mühiti pisləşib və öngörü çətinləşib. Amma bununla belə, mövcud geosiyasi münasibətlər daha sərt məcraya daxil olarsa, neftin qiymətinin daha da ucuzlaşması üçün şərtlər formalaşacaq. Bu zaman təbii ki, digər məsələ gündəmə gəlir: hökumətin daha konsolidə olunmuş büdcə siyasətinə qayıtması, Dövlət Neft Fondundan büdcəyə transfertlərin azaldılması, dolayısı ilə büdcənin formalaşmasında neft sektorunun payının azalması, nəhayətdə isə büdcə kəsirinin artması prosesi baş verə bilər".

Ekspert deyir ki, zaman keçdikcə büdcənin xərclərinin optimallaşdırılması imkanları daralır: "Getdikcə büdcənin sosial ödənişlər və qorunan xərclər formasında ixtisarı mümkün olmayan xərclərinin payı artır. Bu şəraitdə büdcənin xərclərinin optimallaşdırılması çətin olacaq ki, bu da büdcə kəsirini artıracaq amillərdən birinə çevriləcək. Büdcə kəsirinin bağlanması xarici borclanmadan istifadə üçün hüquqi baza keçən ildən yaradılıb, xarici borcun yuxarı həddi artırılıb. Bu baxımdan, növbəti mərhələdə xarici borclanmanın artması gözlənilən idi. Bu çağırış ilk növbədə azad olunmuş ərazilərin bərpası üçün lazım olan irihəcmli vəsaitlərin təmin edilməsi zərurətindən qaynaqlanır. Bildiyiniz kimi, bu sahə böyük resurslar tələb edir. Bu resursların yalnız yerli mənbələr hesabına

maliyyələşdirilməsi çətinidir. Digər tərəfdən, xərclərin yalnız neft gəlirləri hesabına və bir nəslin üzərinə yüklənməsi doğru yanaşma deyil. Gəlirlərin gələcək nəsillərə ötürülməsi öhdəliyi baxımından da bu, ədalətsiz yanaşmadır. Buna görə də bir sıra xərclərin uzunmüddətli borclanma ilə maliyyələşdirilməsi daha uğurlu yoldur. Belə borclanma isə əsasən xarici mənbələrdən mümkündür. Digər tərəfdən, hazırkı şəraitdə bir çox hallarda xarici borclanma daxili borclanmadan daha əlverişlidir. Böyük ehtimalla, növbəti mərhələdə yerli resursların alternativ məqsədlərlə istifadəsi, o cümlədən pul kütləsinin tənzimlənməsi, qiymətli kağızlar bazarına yönəldilməsi, yaxud müxtəlif fondlara toplanaraq gələcəkdə azad olunmuş ərazilərin bərpasına cəlb edilməsi məsələsi ortaya gələcək. Çünki indiki mərhələdə dövlətin daxili borclanmanı artırması nəticəsində faktiki olaraq yığım bazasının kiçilməsi və daxili borclanma faizlərinin yüksəlməsi müşahidə olunur. Maliyyə Nazirliyi bu səbəbdən dövlət istiqrazlarını daha yüksək faizlə yerləşdirməli olurdu ki, bu da büdcənin faiz xərclərini artırır. Orta və uzunmüddətli dövr üçün hökumətin təqdim etdiyi ssenarilərdə mümkün və qeyri-mümkün olan məqamlar var. Burada kəsirin və iri layihələrin xarici borclanmanın hesabına maliyyələşdirilməsi müsbət seçim hesab oluna bilər. Çünki yerli vəsaitlərin bu məqsədlərə yönəldilməsi son nəticədə əsas iqtisadiyyatı ciddi risklərə məruz qoya, əsas iqtisadiyyata investisiya qoyuluşunu azalda, xarici investisiyalar üçün cəlbediciliyini kəskin azalda bilər. Düşünürəm ki, fundamental baxış xüsusilə də bərpa-quruculuq işlərinin dövlət-özəl əməkdaşlığı formasında maliyyələşdirilməsinin tətbiqi yolu ilə dövlətin bu sahədə yükünün azaldılması baxımından vacibdir".

□ **Dünya SAKİT,**
"Yeni Müsavat"



**Azərbaycan
Respublikasının
Mədlanın İnkişafı
Agentliyi**

Uşaq və gənclərin fiziki-mənəvi inkişafı

Son zamanlar reklamların və eyni zamanda kofeşopların dəb halı alması bəzən istəmədən də olsa kofe meylliliyini artırır. Xüsusən də gənclər kofeyə daha çox həvəslənir ki, bu da onların orqanizmində fəsadlara yola açə bilər.

Kofe asılılığı son zamanlar dünyanın bir çox yerlərində ciddi problemə çevrilib. Onun tərkibindəki kofein səbəbindən insanlar qısa zamanda özlərini enerjili, gümrə hiss edə bilirlər. Həmçinin qəhvənin tərkibindəki antioksidant maddələr bioloji qocalmanın qarşısını müəyyən qədər alır ki, bu da çox önəmlidir. Bundan əlavə, kofenin tərkibində olan polifenol, hansı ki, şərəbın da tərkibində var, insanların əhval-ruhiyyəsini, enerjisini artırır və yorğunluğun aradan qaldırılmasına kömək edir.

Gənclərdə film və seriallarda gördükləri kofeyə meyl artır

Psixoloq Təranə Əliyeva bildirir ki, əslində gənclərin son zamanlar kofeyə aşırı meyl etməsi daha çox xarici film və seriallardan təsirlənməsinin nəticəsidir. Millət olaraq daha çox çaya üstünlük verməmişə baxmayaraq, kofenin yaratdığı col görüntü, kofeşoplardakı aura, eləcə də zehni fəaliyyətlə məşğul olan insanların yuxusunun qarşısını almaq üçün kofenin faydaları bu meylliliyin artmasının səbəblərindəndir: "Bəzən də insan psixoloji olaraq özünü inandırır ki, kofe ancaq gümrəlik, yuxusuzluq və müsbət əhval-ruhiyyə yaradır. Əslində isə bu, sırf psixoloji özünütəldir".

Həkimlər bildirir ki, yeməkdən 30-40 dəqiqə sonra kofe qəbul olunsun, yaxud səhər və günorta yeməyi arasındakı arada kofe içilə bilər. Eyni zamanda qəhvənin müsbət təsirlərini hiss edə bilmək üçün mütləq onu qatqısız və yaxud əlavə inqredientlər olmadan qəbul etmək lazımdır. Əlavə inqredient

deyərkən nə nəzərdə tutulur? İstər süd, şəkər, qaymaq, yaxud hər hansı dadlandırıcının olmamasına xüsusi diqqət etmək lazımdır.

Gün ərzində içiləcək norma

Kofenin tərkibindəki antioksidant maddə həm də xərçəng yaranmasının qarşısını almaqda böyük rol oynayır, mərkəzi sinir sisteminin funksiyasını yaxşılaşdırır, zehni qabiliyyəti artırır. Ancaq gün ərzində 200 milliqramı keçməmək şərti ilə qəbul etmək tövsiyə olunandır, çünki artıq qəbul olunduğu halda zərərli ola bilər. Bəzən kofeni həddindən böyük fincanlarda, müxtəlif qatqılarla qəbul edirlər ki, bu da həm həzm sisteminin pozulmasına, həm də artıq kalori qəbul olunmasına səbəb olur. Eyni zamanda acqarına içilən kofe bir çox hallarda maddə turşuluğu artırdığı üçün gastrit, mədə xəstəlikləri yarana və ya orqanizmin kofinə zəhərlənməsi halı baş verə bilər.

Artıq miqdarda qəbul olunan qatqılarla dolu qəhvə bərbəş orqanizmin şəkər balansının pozulmasına gətirib çıxardır ki, bu da piylənməyə, şəkərli diabetə, həmçinin yuxu sisteminin tamamilə pozulmasına gətirib çıxarır. Kofe asılılığı olan gənclərdə iş təhsizlik baş verir ki, bunun nəticəsində orqanizm zəifləyir, immun sistemi aşağı düşür. Məsələn, həftəlik qəbul edərəkən ağartılardan, xüsusilə kalsium tərkibli ağartı məhsullarından ən azı 2 saatdan tez istifadə olunmasın. Çünki əsasən südlü kofe içənlərin orqanizmində vitamin və mineralların azalması baş verir. Südlə kofe reaksiyaya girərək orqanizmin daxili orqanlarının, maddələr mübadiləsinin pozulması ilə nəticələnir.

Uşaq və gənclər

ÜSAVAT
N 64 (8674) 17 aprel 2025

Gənclərin kofe aludəçiliyi - asılılığı yaradan səbəblər: nələrə bilməli

Mütəxəssislər gənc orqanizmi kofe "fırtına"sından qorumağı zəruri sayırlar, çünki...



Zehni oyadır, fiziki performansı yüksəldir, əhvalı yaxşılaşdırır - faydası bu!

Amma kofeinin gənclərin, xüsusən də idmançıların orqanizminə göstərdiyi müsbət təsirləri də yaddan çıxarmamalıyıq. Belə ki, düzgün miqdarda istifadə edildikdə qəhvənin bir çox müsbət təsiri ola bilər.

- 1. Zehni oyanıqlığı artırır.** Kofein beyin fəaliyyətini stimullaşdıraraq diqqət, fokus və yaddaşı müvəqqəti yaxşılaşdırır. Bu səbəblə tələbələr və ofis işçiləri arasında çox məşhurdur.
- 2. Fiziki performansını yüksəldir.** Kofein əzələlərin yorğunluğa qarşı dözümlülüyünü artırır. İdmançılar məşq və yarışlardan əvvəl kofein qəbul etdikdə daha yaxşı nəticələr göstərə bilərlər.
- 3. Əhval-ruhiyyəni yaxşılaşdırır.**

Kofein dopamin adlı "xoşbəxtlik hormonu"nun ifrazını artıraraq əhvalın yaxşılaşmasına kömək edir.

4. Metabolizmanı sürətləndirir.

Kofein yağ yandırma prosesini aktivləşdirərək maddələr mübadiləsinə sürətləndirə bilər. Bu, arıqlamaq istəyənlər üçün əlavə üstünlük yaradır.

5. Baş ağrılarına qarşı təsirlidir.

Kofein bəzi baş ağrısı və miqrən dərmanlarının tərkibinə daxil edilir. Damar daraldıcı təsiri sayəsində ağrıları azalda bilər.

6. Tip 2 diabet və Parkinson riskini azalda bilər.

Bəzi elmi araşdırmalar qəhvə içən insanlarda tip 2 diabet və Parkinson xəstəliyi riskinin daha az olduğunu göstərir.

Yuxunu pozur, həyəcanı artırır, həzmi çətinləşdirir - bu da ziyanı

Kofeinin zərərliyi:

Həddindən artıq və ya həssas bədənərdə kofein bir sıra mənfi təsirlər göstərə bilər:

- 1. Yuxu pozğunluqları.** Gecə saatlarında qəbul edilən kofein yuxuya getməni gecikdirə və yuxu keyfiyyətini azalda bilər. Yuxusuzluq problemi olanlara axşam saatlarında kofein tövsiyə edilmir.
- 2. Asılılıq və dözümlülük.** Kofeindən davamlı istifadə edildikdə, bədən ona alışa bilər. Bu zaman əvvəlki təsiri görmək üçün daha çox miqdarda istifadə lazım olur və asılılıq formalaşa bilər.
- 3. Narahatlıq və həyəcan hissi.** Kofein bəzi insanlarda ürək döyüntüsü, əsəbilik, titrəmə və narahatlıq hissi yarada bilər. Xüsusilə panik pozuntusu və anksiyetesi olan insanlar diqqətli olmalıdır.
- 4. Həzm problemləri.**

Boş mədəyə qəhvə içmək gastrit və mədə turşusunun artması kimi problemlərə yol açə bilər.

5. Təzyiqin qalxması.

Kofein qəbulundan sonra bəzi insanlarda qısamüddətli qan təzyiqi artışı müşahidə oluna bilər. Yüksək təzyiqi olanlar həkim tövsiyəsinə əsasən istifadə etməlidirlər.

Yuxarıda da qeyd etdik ki, gündə nə qədər kofe qəbul etmək sualı özü ilə çoxsaylı müzakirələr də yaradır.

Əksər mütəxəssislər gün ərzində 200-400 mq kofein qəbulunu təhlükəsiz hesab edirlər. Bu da təqribən:

- 2-4 fincan qəhvə
- 4-5 stəkan qara və ya yaşıl çay

2 ədəd enerji içkisi (məsləhət görülmür) edir.

Hamilə qadınlar üçün bu miqdar daha az olmalıdır (gündə maksimum 200 mq).

Kofeinsiz alternativlər varmı?

Əgər kofeindən uzaq durmaq istəyirsinizsə, aşağıdakı alternativlərə üstünlük verə bilərsiniz:

- Bitki çayları (çobanyastığı, nanə, melissa),
- Kofeinsiz qəhvə,
- İlik limonlu su,
- Meyvə smuziləri və ya təbii şirələr.

Kofein düzgün və nəzarətli istifadə edildikdə faydalı təsirlər göstərə bilər. Lakin həddindən artıq qəbul və ya şəxsi həssaslıqlar səbəblə zərərli təsirləri də nəzərə alınmalıdır. Əsas qayda bədənə dinləmək və balanslı istifadəyə diqqət yetirməkdir.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyəsi əsasında nəşr olunur. Yazını hazırladı: Sevinc TELMANQIZI

“Dərslər hava şəraitindən asılı olmamalıdır”

Təhsil eksperti: "Hər məktəb üçün "B planı" olmalıdır"



“Hər dəfə hava sət keçəndə, yollar bağlananda, nəqliyyat iflic olanda eyni mənərə təkrarlanır: məktəblər rəsmi bağlanmır, amma universi-

tetlər, məktəblər dər keçə bilmir, müəllim və tələbələr sinfə gedə bilmir. Bu, artıq tək-tük hal yox, sistemli problemlərin üzə çıxdığı

nöqtədir. Hər yağış təhsili iflic etməməlidir”.

Musavat.com bildirir ki, bu barədə təhsil eksperti Kamran Əsədov deyib.

Onun sözlərinə görə, təhsil təsədüflərə, hava şəraitinə və logistika imkanlarına tabe olmamalıdır: “Artıq dünyanın bir çox ölkəsində fəvqəladə hallarda dərslərin hibrid və ya onlayn formada keçirilməsi qanunla tənzimlənir və tətbiq olunur. Pandemiya dövründə Azərbaycanda da bu model qısa müddətdə tətbiq olundu və müəyyən nəticələr verdi. Lakin problem ondadır ki, bu sistem bir daha strukturlaşdırılmadı, davamlı tədris modelinə çevrilmədi. Halbuki bu gün Azərbaycanın təhsil sistemi üçün ən vacib çağırışlardan biri təhsilin fasiləsizliyini təmin edəcək çəvik və rəqəmsal tədris mexanizmlərinin qurulmasıdır”.

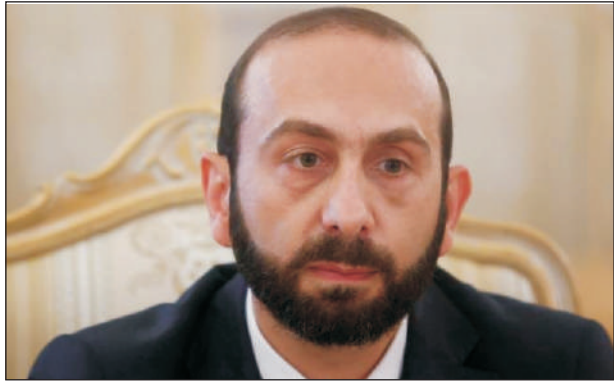
Ekspertin fikrincə, fors-majör hallarda dərslərin dayandırılması əvəzinə, onların dərhal onlayn və ya hibrid rejimə keçirilməsi üçün bütün məktəblərin və universitetlərin rəqəmsal platforması, ehtiyat dərslər planları, texniki təminatı və hazırlıqlı müəllim heyəti olmalıdır: “Bu, yalnız texnologiya məsələsi deyil - bu, təhsilin məzmununa, təşkil mexanizminə və hüquqi çərçivəsinə dair yenidən baxış tələb edən sistemli məsələdir. Hazırda bir çox ali məktəblərdə bu imkanlar ya mövcud deyil, ya da simvolik səviyyədə tətbiq olunur. Ümumtəhsil məktəblərinin əksəriyyətində isə bu barədə heç düşünülür. Nəticədə hava şəraiti və ya infrastruktur problemi təhsilin qarşısını alır. Bu isə xüsusilə regionlarda yaşayan şagird və tələbələrə daha da geridə qalmasına səbəb olur. Təhsil sisteminə onsuz da mövcud olan sosial və coğrafi fərqlər daha da dərinləşir.

Dünyada Estoniya, Finlandiya, Sinqapur, Kanada kimi ölkələrdə artıq məktəb və universitetlər hər hansı fors-majör vəziyyətdə təhsilin davamlılığını təmin etmək üçün hibrid modelə dərhal keçə bilər. Çünki bu,

artıq ehtimal yox, real ehtiyac kimi planlaşdırılıb və infrastruktur, hüquqi baza və pedaqoji yanaşma buna uyğunlaşdırılıb. Azərbaycanda da bu dəyişiklik baş verməlidir. Elm və Təhsil Nazirliyi, ali məktəblər və ümumtəhsil müəssisələri bu sahədə fəvqəladə hallara uyğun rəqəmsal təhsil protokolu hazırlamalı, müəllim heyəti üçün mütəmadi olaraq texnologiya əsaslı tədris bacarıqları üzrə təlimlər keçməli, hər məktəb üçün “B planı” - alternativ dərslər formatı hazırlanmalıdır”.

Kamran Əsədov vurğulayıb ki, əgər bu sistem qurulmazsa, hər dəfə qış gəldikdə, qar-yağış yağdıqca minlərlə şagird və tələbə bir neçə gün yox, bəlkə də həftələrlə təhsildən geri qalacaq. Bu isə təhsilin keyfiyyətinə və bərabərliyinə ciddi zərbə vuracaq. “Təhsil hava şəraitindən asılı olmamalıdır. Təhsil sistemli, çəvik və rəqəmsal olanda gələcəyi də dayanıqlı olur”, - deyə ekspert əlavə edib.

✉ **Xalidə GƏRAY,**
“Yeni Musavat”



Mirzoyan Azərbaycanla iki sənədin eyni vaxtda imzalanmasından danışdı

Ermenistanın xarici işlər naziri Ararat Mirzoyan Azərbaycan tərəfinə iki sənədin eyni gündə imzalanması ilə bağlı təklifini bir daha səsləndirib.

Musavat.com emrəni mediasına istinadən xəbər verir ki, bu barədə o, sloveniyalı həmkarı ilə birgə keçirdiyi mətbuat konfransında danışdı.

Burada Mirzoyan Azərbaycanın sülh müqaviləsinin imzalanması üçün irəli sürdüyü şərtlərdən biri kimi ATƏT-in Minsk Qrupunun buraxılması ilə bağlı tələblərinə münasibət bildirib.

Nazir qeyd edib ki, əslində Ermənistan və Azərbaycanın mövqeləri məlumdur. "Biz Antalyada bir qədər irəliləməyə çalışdıq. Amma hər hansı qərarın əldə edildiyini demək şübhəli olardı. Lakin müzakirələri davam etdirmək lazımdır," - deyə Mirzoyan bildirib.

Onun sözlərinə görə, əgər de-fakto başa çatmış münaqişə de-yure olaraq sülh müqaviləsi ilə təsdiqlənərsə, artıq Minsk Qrupu formatına ehtiyac qalmayacaq. Hətta münaqişənin nizamlanması və sənədin imzalandığı şəraitdə belə bu format əks-təsir göstərə bilər.

Mirzoyanın bildirdiyinə görə, İrəvan bir gündə - istənilən ardıcılıqla - həm sülh müqaviləsinin, həm də ATƏT-ə Minsk Qrupunun buraxılması ilə bağlı müzakirəni imzalanmasını təklif edir.

□ **Musavat.com**



Paşinyandan delimitasiya ilə bağlı açıqlama

Ermenistan Azərbaycanla sərhədin delimitasiyası prosesinin davam etdirilməsi ilə bağlı yazılı təkliflər təqdim edib.

Musavat.com xəbər verir ki, bu barədə Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan məlumat verib.

"Biz Azərbaycan tərəfinə prosesin davam etdirilməsi ilə bağlı məntiq və konkret istiqamətləri əhatə edən yazılı təkliflər təqdim etmişik. Hazırda onların cavabını gözləyirik", - deyə Paşinyan bildirib.

Onun sözlərinə görə, təkliflər həm delimitasiya yanaşmalarını, həm də işlərin davam etdirilməsi təklif olunan konkret sahələri əhatə edir. İlk razılaşmaya əsasən, tərəflər şimaldan cənuba doğru - Ermənistan, Azərbaycan və Gürcüstan sərhədlərinin qovşağından başlayaraq İranla sərhədə doğru hərəkət etməyi planlaşdırırlar. Ermənistan tərəfi növbəti mərhələnin hansı sahədə başlanı biləcəyini göstərib.

□ **Musavat.com**

Ermənistanda məktəblilər narkotik testindən keçiriləcək

Ermənistan Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən müzakirə edilən məktəblilərin narkotik maddələrə dair könüllü testdən keçirilməsi ideyası heç bir nəticə verməyəcək.

Musavat.com erməni mediasına istinadən xəbər verir ki, bu barədə erməni müstəqil deputat Geqam Nazaryan bəyan edib.

Bundan öncə Ermənistanın daxili işlər naziri Arpine Sarkisyan bu testlərin könüllü şəkildə həyata keçiriləcəyini bildirdi. Lakin Nazaryan bu yanaşma ilə razılaşmır.

"Validelərdən heç biri, problem olduğunu bilsə belə, övladının testdən keçirilməsinə razı olmayacaq. Mütəlakə şəkildə test aparılmalıdır - hətta bu, təsadüfi seçmə əsasında olsa belə", - deyə deputat öz mövqeyini ifadə edib.

Qeyd edək ki, Ermənistanda məktəblilər arasında narkotik maddələrin yayılması geniş vüsət alıb.

□ **Musavat.com**

"İranla istənilən razılaşma yalnız Tehranın nüvə zənginləşdirmə və silah proqramını dayandırması və ləğv etməsi halında mümkün olacaq". Bu barədə ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Stiv Uitkoff bildirib.

O qeyd edib ki, İranla əldə ediləcək potensial razılaşma prezident Donald Trampın siyasətlərinə uyğun şəkildə qurulmalıdır. Uitkoff Tehranın nüvə proqramının aradan qaldırılmasının vacibliyini vurğulayıb.

"İranla saziş yalnız Trampın razılaşması olduqda təmin oluna bilər. İstənilən yekun razılaşma Yaxın Şərqdə sülh, sabitlik və rifah üçün çərçivə yaratmalıdır. Bu o deməkdir ki, İran nüvə zənginləşdirmə və silahlaşdırma proqramını dayandırmalı və ləğv etməlidir. Dünya üçün ədalətli bir razılaşma yaratmaq vacibdir. Trampın mənəndən istədiyi budur", - Uitkoff bildirib.

Bəs Tehran buna razı olacaqmı? Olmasa, Amerikanın cavabı nə olacaq?

Siyasi şərhçi Kamran Məmmədli "Yeni Müsavat"a deyib ki, Donald Trampın siyasətinin əsas məqsədi İranın nüvə zənginləşdirmə və silah proqramından tamamilə imtinasına nail olmaqdır: "Bu, əslində sadəcə nüvə fəaliyyətlərinin məhdudlaşdırılması yox, onların tamamilə dayandırılması və ləğvi deməkdir ki, bu da İran üçün qəbulolunmaz şərtlərdən biridir. İranın siyasi rəhbərliyi hər zaman bu cür şərtləri ölkənin suveren hüquqlarına və milli təhlükəsizliyinə birbaşa təhdid kimi qəbul edib

Tramp İranla bağlı nöqtəni qoydu - kritik gəlişmə



və hazırda da edir. İran üçün nüvə proqramı yalnız texniki və hərbi məsələ deyil, həm də daxili legitimlik və beynəlxalq arendada öz mövqeyini qoruma vasitəsidir. Bu baxımdan, İranın bu tələbləri yerinə yetirməsi real görünür. Əksinə, bu tələblər daha çox diplomatik gərginliyin artmasına, tərəflər arasında qarşılıqlı etimadsızlığın dərinləşməsinə səbəb olacaq. Digər tərəfdən, Trampın ritorikası və Uitkoffun verdiyi mesaj ABŞ-in danışıqlar masasına kompromis təklifləri ilə deyil, ultimatumlarla gəldiyini göstərir. Bu isə diplomatiya deyil, daha

çox təzyiq siyasətidir və tarix göstərir ki, İran bu cür təzyiqlərə qarşı hər zaman sərt müqavimət göstərib".

Siyasi şərhçi bildirib ki, eyni zamanda ABŞ-in beynəlxalq aləmdə əvvəllər olduğu kimi hüququn və ədalətin qoruyucusu kimi nüfuz qalmayıb: "Xüsusən də son zamanlar BMT-nin və BCM-in İsrailin baş naziri Netanyahuya qarşı həbs orderi verməsinə baxmayaraq, ona dəstəyi, beynəlxalq hüququ tapdalaması, eyni zamanda Rusiya-Ukrayna müharibəsinə də başqa bir cinayətkar Putine

açıq dəstəyi istər şərqdə, istər də qərb ölkələrində birmənalı qarşılanmayıb. Bu səbəbdən, İran da haqlı olaraq bildirir ki, əgər nüvə silahı və uranın zənginləşdirilməsi bəşəriyyət üçün təhdiddirsə, ilk növbədə bundan ABŞ və İsrail imtina etməlidir.

"Bizə olar, sizə olmaz" prinsipi indiki dövrdə artıq keçərlidir. Bu baxımdan, İranın bu şərtlərlə razılaşması real görünür".

Siyasi şərhçi hesab edir ki, ABŞ İranın tutduğu mövqedən dolayı genişmiqyaslı müharibəyə başlamayacaq: "Əvəzində İrana qarşı iqtisadi sanksiyaların daha da gücləndirilməsi, kibercümlərin artırılması və qeyri-ənənəvi müdaxilələr - İranın nüvə obyektlərinə qarşı gizli əməliyyatlar baş verə bilər. Bundan savayı birbaşa İranla müharibə ehtimalı çox aşağıdır. Zəhmət olmasın ABŞ və yaxud İsrailin İranla sərhədi yoxdur ki, İrana birbaşa müdaxilə baş versin. Bu, yalnız üçüncü dövlətin iştirakı ilə baş verə bilər ki, onun da olma ehtimalı çox aşağıdır".

□ **E.MƏMMƏDƏLİYEV, "Yeni Müsavat"**

Qaldı avqusta - Tramp savaşı niyə 6 aya da dayandıra bilmədi...

Ukraynada hərbi vəziyyətin müddəti uzadıldı; Kiyevin müqavimət gücü hara qədər olacaq? - ekspertlərin gözləntisi



Ukrayna Ali Radası ölkədə hərbi vəziyyətin və səfərbərliyin müddətini avqustun 6-dək uzadıb. "Yeni Müsavat" qeyd edir ki, qərarın lehinə 357 deputat səs verib. Bu müddət artıq 15-ci dəfədir artırılır. O deməkdir ki, avqusta qədər suda, quruda və havada atəşkəs gözlənilmir. Sabah, yəni aprelin 18-də isə enerji sektoruna zərbələrə moratorium qoyulmasının müddəti başa çatır. Bu atəşkəsin uzadılması ilə bağlı hər hansı təşəbbüs yoxdur. Onsuz da tərəflər razılaşmaya riayət etmədilər və enerji infrastrukturuna hücumlar davam etdirildi.

Bundan əlavə, Rusiya hücumları gücləndirib. Ukraynanın Xerson, Odessa, Xarkov, Sumı vilayətləri müntəzəm olaraq atəş altındadır. Ona görə də atəşkəs üçün imkanlar azalır. Üstəlik, ABŞ liderinin Rusiya üzrə xüsusi elçisi Stiv Uitkoff Kreml başçısı ilə 4 saatdan çox davam edən danışıqların bəzi detallarını açıqlayarkən məlum olub ki, Moskvanın şərtləri dəyişməzdir: Kırım və 4 regionla bağlı realıq qəbul olunmalıdır. Bu

da yenə də atəşkəs danışıqlarını və tərəflərin masaya oturmaq perspektivlərini tormozlayır. Vaşinqton isə bəyan edir ki, Rusiya aprelin sonuna qədər atəşkəsə razılaşmasa, ağır sanksiyalar tətbiq oluna bilər. Halbuki Tramp seçki dövründə bir günə, sonra isə 6 aya müharibənin dayandırılmasına nail olacağını bildirmişdi.

Ukrayna isə hərbi vəziyyətin və səfərbərliyin müddətini avqustun 6-dək uzatmaq

la göstərdi ki, savaş davam edəcək. Bu da yanvarın 20-də and içmiş ABŞ prezidentinin 6 aylıq vədindən o yana keçir. Bununla belə, həm Ukrayna lideri ümidlidir ki, tezliklə atəşkəs əldə oluna bilər, həm ABŞ Rusiya ilə daha uzunmüddətli dialoq aparmağa həvəsli olmadığını bəyan edib, o cümlədən Rusiya rəsmiləri də qeyd edirlər ki, sıx danışıqlar gedir.

Siyasi şərhçi Məhəmməd Əsədullazadənin sözlərinə görə, rəsmi Moskva yalnız öz şərtləri əsasında atəşkəsə gedəcəyini qeyd edir: "Bununla da Ukrayna və Şərqi Avropanı öz nüfuz dairəsinə daxil etməyi planlaşdırır". Analitikin sözlərinə görə, Putinin əsas tələbi ABŞ qoşunlarının Şərqi Avropadan çıxarılması və NATO-nun regionu tərk etməsidir. O bildirib ki, ABŞ və Rusiya arasında aparılan danışıqlar effektiv deyil: "Ukrayna ilə bağlı orta məxrəcə gəlinməsi də gözlənilmir. Tərəflər o zaman razılaşa bilərlər ki, bir tərəf digərini güzəştə getsin".

Siyasi təhlilçi Aqşin Kərimovun fikrincə, Moskva ilə Vaşinqtonun Ukraynadakı müharibənin tənzimlənməsini asanlaşdırmaq üçün birgə səy göstərdikləri artıq sirr deyil: "Bu isə Kiyevin milli

və təhlükəsizlik maraqları ilə ziddiyyət təşkil edir. Ukraynada narahatlıq var ki, Rusiya ABŞ-la danışıqlara müharibədəki gələcək hücum söylərini gücləndirmək vasitəsi kimi baxır. ABŞ-ın Donald Trampın administrasiyası dövründəki Ukrayna ilə əlaqədar fərqli yanaşmaları, Vaşinqtonun resurslarını Çinlə tarifi müharibələrə yönləndirməsi Kiyevdən diqqəti yayındırır. Ukrayna Rusiya ilə ABŞ danışıqları, Ağ Evlə Çin arasındakı ticarət savaşına görə öz mövqelərinin beynəlxalq aləmdə sıfıra düşməsinə arzulamır".

Ekspertə görə, Ukrayna nəzərləri öz üzərinə çəkərək yenidən bir nömrəli beynəlxalq prioritet olması üçün döyüş meydanında ciddi nəticələr əldə etməlidir: "Bu, hələlik baş verməyib, əksinə, Ukraynanın ərazi itkiləri getdikcə çoxalır. Bir məsələni də nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, Rusiyanın da hücum tempi son 5 ayda yüksək intensivliyini azaldı. Belə bir məqamda Ukrayna üçün güclü əks-hücum əməliyyatları keçirmək şansı yaranarsa da, ABŞ-ın yardımları və Kiyev üçün tərtib etdiyi kəşfiyyat məlumatlarına əhəmiyyətli məhdudiyyətlər qoyması Kiyevin əlini-qolunu bağlayır. Bu baxımdan Ukraynanın taleyini birbaşa olaraq ABŞ-Rusiya danışıqları deyil, müharibə meydanındakı əməliyyat şəraiti müəyyənləşdirir. Ukraynanın müqavimət gücü hara qədər olacaq - bunun hesabını indidən təqdim etmək çətindir".

□ **Emil SALAMOĞLU, "Yeni Müsavat"**

Aprelin 16-da Bakıda yağış güclü leysan yağışları nəticəsində paytaxtın müxtəlif ərazilərində ciddi fəsadlar müşahidə olunub. Gecə saatlarında başlayan intensiv yağışlar nəticəsində bir sıra küçə və prospektlərdə subasmlar qeydə alınıb, nəqliyyatın hərəkəti çətinləşib, bəzi tunellər və yaşayış evləri su altında qalıb.

Güclü yağışın nəticəsində Sabunçu rayonunda yeni tikilən tunel 1 metrə qədər yağış suyu ilə dolub. Bu tunel paytaxt mərkəzi ilə Sabunçu qəsəbəsini birləşdirən yolda yerləşir və dəmiryol xəttinin altından keçir. Tunelin su ilə dolması nəticəsində avtomobillərin hərəkəti çətinləşib və bir neçə nəqliyyat vasitəsi tunneldə qalıb. Fövqəladə Hallar Nazirliyinin əməkdaşları ərazidə işlər görür.

Leysan səbəbindən "Bağirov körpüsü" kimi tanınan tuneli də su basıb. İri Şəhərlərin Birləşmiş Su Təchizatı Xidmətinin mətbuat katibi Ceyhun Musaoğlu bildirib ki, tunel yağış

Bakıda leysan fəsadları: tunellər, avtobuslar və yollar su altında qaldı, dövlət qurumları səfərbər oldu



sularından tamamilə təmizlənilib.

Əhmədli qəsəbəsində

kanalizasiya sistemlərinin normal işləməməsi səbəbindən yağış suları küçələ-

rə dolub, nəqliyyatın və piyadaların hərəkətində problemlər yaranıb.

Binə qəsəbəsində isə yağış suları evlərə dolub, sakinlər çətin durumda qalıb.

Güclü yağışlar nəticəsində bəzi sənişin avtobuslarının salonlarına su dolub. Sosial şəbəkələrdə yayılan görüntülərdə "Baku Bus" avtobusunun içərisinə suyun daxil olduğu videolar yayılıb.

Fövqəladə Hallar Nazirliyi su basan ərazilərdə təxirəsalınmaz tədbirlər görür. Nazirliyin Dövlət Yanğından Mühafizə Xidmətinin, Mülki müdafiə qoşunlarının və Xüsusi Riskli Xilasetmə Xidmətinin canlı

qüvvə və texnikası paytaxtın müxtəlif rayonlarında suçəkmə işlərini və digər təxirəsalınmaz tədbirləri həyata keçirib.

Sakinlər və sürücülər sosial şəbəkələrdə və media vasitələrində və media vasitələrində su basmalarla bağlı narahatlıqlarını ifadə ediblər. Onlar xüsusilə kanalizasiya sistemlərinin təmizlənməməsi və yağış sularının axıdılması üçün quraşdırılan sistemlərin normal işləməməsi səbəbindən yaranan problemlərə diqqət çəkiblər.

■ **Sahabə RƏHİMLİ,**
"Yeni Müsavat"

"Qadınlar işdən bir saat tez çıxsın" - təklif qanuniləşsə...

Rusiya Dövlət Dumasının üzvü İqor Antropenko qadınların ailələrinə daha çox vaxt ayırmaları üçün maaşlarını saxlamaqla onların iş gününün bir saat azaldılmasını təklif edib. Bu barədə Rusiya mediası yazıb.

"Mən zərif cinsimiz üçün əməkhaqqını saxlamaqla iş gününün ən azı bir saat azaldılmasını aktual və yerinə düşən hesab edirəm", - TASS deputatdan sitat gətirir.

O, qadınların kişilərə nisbətən daha asudə vaxta, o cümlədən evin və ailənin qayğısına qalmaq üçün daha çox zamana ehtiyac duyduğunu vurğulayıb: "Uşaqlar evə yorğun qayıdan ana ilə üzləşirlər və bu, gənc nəsil üçün heç də yaxşı nümunə deyil".

Deputat əlavə edib ki, qadının ailəsi və uşaqları olmasa belə, ona da gün ərzində əlavə asudə saat lazımdır. "Hazırda demografik göstəricilərin yaxşılaşdırılması məsələsi var. Amma gənc xanım bütün gününü işdə keçirirsə və sonra evə yorğun gedirsə, şəxsi həyat qurmağa haçan vaxt tapacaq?" - Antropenko sual edib.

Az öncə Rusiya baş nazirinin müavini Tatyana Qolikova iş qəbul zamanı uşaq sahibi olmaq planları ilə bağlı sualı qəbul edilməz adlandırmışdı.

Azərbaycanda da belə



bir qanunvericilik təşəbbüsü və ya təklif irəli sürülə bilərmi? Nəticə nə olar?

Xatırladaq ki, ötən il millət vəkili Tahir Rzayev bununla bağlı parlamentdə təklif irəli sürmüşdü. Deputat qeyd etmişdi ki, "Ailə Məcəlləsinə əsasən, uşaq qadınların işə 1 saat gec gəlib, işdən 1 saat tez getməsinə təmin edən maddənin salınması vacibdir". Deputat təklifini onunla izah etmişdi ki, işləyən qadınlar işdən gəldikdən sonra ev işləri, uşağın dərsləri ilə məşğul olurlar, ona görə də özünə baxmağa və istirahət etməyə vaxt tapmırlar.

Deputatın bu fikri ilə razılaşanlar da, razılaşmayanlar da oldu. Bir sıra iqtisadçıların fikrincə, belə bir qaydanın tətbiqi qadınların işə cəlb edilməsinə mənfi

təsir göstərə bilər. Ona görə ki, sahibkarlar bu halda qadınları işə götürməyə maraqlı olmayacaq. Bu da əmək bazarında kişilərin daha çox işə cəlb olunmasına səbəb olacaq. Digər tərəfdən, belə bir qanunun qəbul olunması qadınların məvəciblərinin də aşağı düşməsinə səbəb ola bilər.

Mövzu ilə bağlı hüquq müdafiəçisi Novella Cəfəroğlu "Yeni Müsavat"a açıqlamasında bildirib: "Çox istərdim ki, Azərbaycanda da bu tipli qanun qüvvəyə minsin. Çünki doğrudan da qadın şəhər həm uşaqları, həm həyat yoldaşını yola salır, həm də işə getmədən öncə şəhər yeməyini hazırlayır ki, axşam işdən gələndə evdə hazır yemək olsun. Yəni bu qanun çox gözəl təşəbbüs olardı.

Sadəcə, belə bir qanunun istismar olunmaması üçün müəyyən mexanizmlər də nəzərdə tutulmalıdır. Çünki bəzi işəgötürənlər bu fürsətdən istifadə edib qadınları işə götürməkdən yayınmağa çalışa bilərlər. Mən də məhz bundan narahatam - bu cür bir yanaşma qadınların əmək bazarındakı iştirakını azalda bilər. Amma ümumi mənzərəyə baxanda, bu qanunun tətbiqi, əlbəttə ki, çox müsbət qarşılanar".

İqtisadçı Eldəniz Əmirov isə mövzuya bu cür şərh verib: "Ölkələrin demografik siyasəti birbaşa demografik göstəricilərin təhlilindən və onlarla bağlı verilən proqnozlardan sonra formalaşdırılır. Rusiyada istər doğulan uşaqlara görə ayrılan vəsait, istər qadınlar

üçün iş saatının azaldılması və digər tədbirlər birbaşa əhalinin sayının azalmasını qarşısını almağa yönəlib.

2007-ci ildə belə bir proqnoz verilmişdi ki, 2025-ci ildə Rusiya əhalisinin sayı 150 milyona çatacaq. Bəs buna nail ola bildirmiş? Xeyr. Üstəlik, 10 il sonra - 2017-ci ildə yayımlanan proqnozlar daha da narahatedici idi: bildirildi ki, 2030-cu ilə qədər Rusiyada əhali artımı dayanacaq və əvəzində azalma baş verəcək, yeni əhalinin sayı 400 min nəfər azalacaq. Amma artıq 2024-cü ildə bu göstərici 600 min nəfərlik azalma ilə qeydə alındı.

Bu proses özü demografik vəziyyətin sabitliyi baxımından ciddi təhlükə yaradır və artıq təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsini zəruri edir. Nikahların sayının azalması əhalinin azalmasına səbəb olur. Bu isə nəticədə əmək qabiliyyətli insanların sayının azalması, yəni işçi qüvvəsinin çatışmazlığı deməkdir. Bu baxımdan Rusiya hökumətinin miqrantlara qarşı sərgilədiyi yumşaq münasibətin arxasında da məhz bu reallıq dayanır. Mən hesab edirəm ki, bu siyasət ilk növbədə onların iqtisadi maraqlarına xidmət edir.

Azərbaycana gəlincə, düşünürəm ki, yaxın və ya ortamüddətli perspektivdə bu cür demografik dəstək proqramları - məsələn, qadınların iş saatının azaldılması və ya doğumun stimullaşdırılması ilə bağlı xüsusi qanun və ya qaydalar qəbul

ediləcək. Təbii ki, belə addımların atılması arzuolunandır. Vətəndaş kimi istərdim ki, qadınlar üçün iş şəraiti daha çevik və rahat olsun, məsələn, bir saat tez işdən çıxsınlar. Amma iqtisadçı kimi düşünürəm ki, bu gün üçün belə bir qərarın həm qəbul ediləcəyi, həm də praktik olaraq özünü doğruldacağı real görünür.

Digər tərəfdən, yaqin ki, gender bərabərliyi uğrunda mübarizə aparanlar da bu tip fərqli yanaşmalara etiraz edəcəklər".

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Əmək Məcəlləsinin 16-cı maddəsinə görə, qadınlara əmək münasibətlərində güzəştlərin, imtiyazların və əlavə təminatların verilməsi ayrı-seçkilik hesab edilmir. Qanunvericiliyə görə, kollektiv müqavilələrdə qadınların əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması da nəzərdə tutula bilər. Məcəlləyə görə, hamilə və üç yaşına çatmamış uşağı olan qadınlarla əmək müqaviləsi bağlanılmasından imtina oluna, həmçinin iş qəbul olunarkən onlara sınaq müddəti tətbiq edilə bilər. Onların əmək müqavilələrinin işəgötürən tərəfindən ləğv edilməsi də qadağandır. Hamilələr, həmçinin uşağının üç yaşınadək sosial məzuniyyətdə olan və həmin məzuniyyət bitdikdən sonra bir ildən az müddətdə müvafiq vəzifədə çalışan qadınlar attestasiyaya və sertifikatıyaya cəlb olunmur.

■ **Xatidə GƏRAY,**
"Yeni Müsavat"

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasından 33 ildən artıq vaxt keçsə də, hələ də ölkə vətəndaşlarının, xüsusən də gənc nəslin 90 faizindən çoxunun soyadının sonluğu rus dilindən gələn “-ov”-“yev”-lə bitir. İnsanlar 34-35, 50-100 il əvvəl olduğu kimi yenə də soyadlarının rus soyad sonluğu ilə bitməsinə razılaşırlar.

Səbəb nədir: insanların tənbəlliyi, yoxsa bürokratik əngəllər? Axı yeni doğulmuş övladının vətəndaşlıq vəziyyətini qeydə aldırən zaman “mənim övladımın soyadını milli üslubda yazın” demək çətin deyil.

Bəs nə mane olur?

Bu sual cəmiyyətimizdə milli kimlik və dil məsələlərinə münasibəti göstərən aktual bir problemin üzərinə işıq salır. Cavab isə çoxqatlı və kompleksdir.

Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, bu məsələnin bir neçə səbəbi var. Onlardan biri adət və vərdişin gücüdür. İnsanların böyük əksəriyyəti uzun illərdir “-ov”-“yev” soyad sonluqlarına öyrəşib. Bu forma artıq bir növ ailə brendi, soy-kök simvolu kimi qəbul olunur. Bir çox ailə üzvü, xüsusilə yaşlı nəsillər soyad dəyişikliyinə qarşı çıxır və onu ailə birliyinə təhdid kimi görür. Bu psixoloji və emosional bağlılıq bəzən ənənəyə kor-koranə itaətə çevrilir.

İkincisi isə bürokratik prosedurlar və informasiya çatışmazlığıdır. Yeni rəsmi sənədlərdə soyad dəyişmək texniki baxımdan mümkündür, amma bu proses sadə və sürətli deyil. Bir sıra instansiyalara müraciət etmək, xeyli sənəd toplamaq və vaxt sərf etmək lazımdır. İnsanlar bu prosedurlardan yayınmaq üçün dəyişiklik etməkdən çəkinirlər.

Bundan əlavə, bir çox vətəndaş bu barədə hüquqlarından xəbərsizdir və ya hansı formada müraciət edəcəyini bilmir.

Bəzi insanlar üçün soyad, sadəcə, rəsmi sənəddəki bir yazıdır. Onlar bunun milli kimlik, dil və mədəniyyət məsələsi olduğunun fərqləndirilməli, həm prosedurlar sadələşdirilməli, həm də milli kimlik məsələsinə cəmiyyətin yanaşması dəyişməlidir. Milli soyad sonluğuna keçid, sadəcə, bir formallıq deyil, milli şüurun göstəricisidir.

Bu baxımdan həm maarifləndirmə işləri gücləndirilməli, həm prosedurlar sadələşdirilməli, həm də milli kimlik məsələsinə cəmiyyətin yanaşması dəyişməlidir. Milli soyad sonluğuna keçid, sadəcə, bir formallıq deyil, milli şüurun göstəricisidir.

Mövzu ilə bağlı öz təcrübəsindən danışan əməkdaşımız Xəlid Kazımlı deyir ki, bu sahədəki anormal durumun səbəblərindən biri yeni sənəd alan insanların tənbəlliyidir, ikinci səbəb bürokratik əngəllərdir: “Mən özüm hələ 30 il öncədən övladlarımla soyadını milli sonluqla yazdırmışam. Ancaq öz soyadım doğum şəhadətnaməsində “ov”la qeyd edilmişdi deyə sonradan bir neçə dəfə müəyyən sənədlər düzəltməyə məcbur oldum. Rayon VVAQ-ından arayış alınması, doğum şəhadətnaməsində düzəliş edilməsi lazım gəldi, daha sonra ASAN xidmətə

Bir qərinə keçdi, soyad sonluğumuz hələ də “ov”-“yev”dir



get-gəllər oldu, arxivə müraciət edildi və sair və ilaxır. Bəlkə də bu, zəruri hərəkətlərdir, qanunla problemləri olan şəxslərin asanlıqla yeni sənədlər düzəldirərək özlərini “təmiz” göstərmələrinə qarşı düşünüldü, amma bezdirdi. Bu baxımdan bir xeyli insan da özünə iş artırmaq istəmir, inersiya üzrə deyir ki, soyadının sonluğu “ov-yev”dirsə, qoy eləcə də qalsın”.

Xalq səiri, sabiq millət vəkili Sabir Rüstəmcanlı isə “Yeni Müsavat”a açıqla-

masında deyib: “Deyək ki, yaşlı insanların soyadını dəyişməsi müəyyən çətinliklər yaradır. Yeni Vətəndaşlıq Vəsiyyəti Aktlarının Qeydiyyatı (VVAQ) idarəsinə getməli, şəhadətnamə dəyişdirilməlidir və bunun əsasında bütün digər sənədlər də yenilənməlidir. Amma əslində bunların hamısı mümkündür, sadəcə, tənbəllik edilir. Burada elə də ciddi çətinlik yoxdur. Hər kəs bunu edə bilər. Heç bir vəsait də tələb olunmur. Sadəcə, insanlar istəmirlər - bəziləri tənbəllikdən,

bəziləri qəsdən, digərləri isə milli şüurun zəifliyindən. Artıq 30 ildir bu barədə danışırıq və danışmaqdan yorulmuşuq.

Bəs yeni doğulan uşaqlar necə? Onlara hələ doğum şəhadətnaməsi verilir, sənədlər yenidən hazırlanır. 30 ildir bu barədə danışıldığı halda, niyə Ədliyyə Nazirliyinin müvafiq idarələri, VVAQ şöbələri, doğum şəhadətnaməsi verən qurumlar yenə də yeni doğulan uşaqların soyadlarını “-ov”, “-yev” sonluqları ilə yazırlar? Bu, ya bilərəkdən edi-

lən bir qəsdədir - Azərbaycan xalqının milli şüurunun inkişafının qarşısını almağa yönəlmiş addımdır, ya da, sadəcə, şüursuzluqdur. Başqa izahı yoxdur. Əgər bir millət öz dəyərini, kimliyini qiymətləndirmirsə, istismar və işğal dövrünün qalıqları olan bu soyad sonluqlarından imtina etmərsə, buna heç kim zorla məcbur edə bilməz.

Hesab edirəm ki, günün birində Prezident bu məsələ ilə bağlı ciddi qərar verəcək və problem birdəfəlik həll olunacaq. Əgər bu 30 il ərzində yeni doğulan uşaqlara milli soyad forması verilsəydi, yeni soyadlara uyğun şəkildə düzgün seçilsəydi, bu gün əhəlinin azı 80 faizi “-ov” və “-yev”dən azad olmuş olardı. Təəssüf ki, sanki bu proses qəsdən ləngidilir. Dəfələrlə Ədliyyə Nazirliyinin müvafiq strukturları ilə bu barədə danışmışıq. Amma görürük ki, bu gün birinci sinfə gedən uşaqların, yeni doğulan körpələrin soyadları hələ də “-ov” və “-yev”lə bitir. Axı niyə belə edirlər? Yenidən Rusiyanın tərkibinə qayıdacaqmı?!”

□ **Xəlidə GƏRAY,**
“Yeni Müsavat”

“Uçan taksi” sürücüsünə pul yığmaq doğrudurmu? - iki rəy

“Cəmi 3-4 min pul yığılıb. Maşın da hədiyyə edilməyib. Yalan söhbətdir”. Bunu Bakıda ötən həftə BYD markalı avtomobili ilə qəza törədən sürücü Anar Nəcəfov kart hesabına yüksək məbləğdə pul toplanması ilə bağlı danışarkən deyib.

O, xəstəxanadan video paylaşaraq əsəbi şəkildə bildirib ki, kartına 90 min manat pul yığılmayıb: “O kart pulları başqalarına gedə bilər, bizim kartla gəlməyib”.

Qeyd edək ki, sözügedən qəza Heydər Əliyev prospektində baş verib. “Bolt” taksi şirkətinə məxsus avtomobilin sürücüsü idarəetməni itirib, arakəsməni yararaq prospektdə hərəkətdə olan “Ford”a dəyib və yolun bu biri tərəfinə düşüb. Hadisə nəticəsində sürücü və sərnəşin xəsarət alıb.

Sürücü Anar Nəcəfov hadisə haqqında bildirib ki, qıcolmaya görə qəza baş verib: “Qadın maşına oturan sonra heç nədən xəbərim olmadı. Dilim qatlandı, yoxsa mən dəliyəm, o sürətlə hasara girim?! 8-9 ildir ki, mənə qıcolma olmamışdı”.



Qəzadan sonra sosial şəbəkələrdə sürücüyə kömək məqsədilə kart hesabı paylaşılaraq kampaniya başlanılıb. Lakin bu, vətəndaşlar tərəfindən birmənalı qarşılanmayıb. Belə ki, qəzaya səbəb olan və heç bir ağır xəsarət almayan sürücüyə pul yığılması sərt tənqid olunub.

Maraqlıdır, tənqidçilər, yoxsa pul göndərənlər haqlıdır?

Millət vəkili Fazil Mustafa “Yeni Müsavat”a açıqla-

masında deyib ki, ilk olaraq hadisənin motivi araşdırılmalıdır: “Sürücü narkotikin təsiri altında olub, yoxsa maşını texniki nasaz vəziyyətdə idarə edib? Bunu araşdırmaq lazımdır. Həmin maşın digər avtomobillərin üzərinə düşsəydi, böyük qəza olacaqdı və insanlar həyatını itirəcəkdi. İndi hamı humanist olub, pul yığır. Sürücüyə pul yığılmasını yersiz addım kimi qəbul edirəm. Bu gün sürücüyə pul toplayanlar bir ziyalının kitabı-

nın çap olunmasına, yaxud da ehtiyacı olan tələbəyə bu məbləği yığıb verməzlər. Humanizmin nəyə yönəlməsi çox önəmlidir. Bu da cəmiyyətin ümumi səviyyəsini göstərən amillərdən biridir. Bu sürücü qəza ilə 10 nəfəri öldürsəydi, nə olacaqdı? Humanizmdən yenə danışa biləcəkdikmi? Əslində insanlar bu qəzada böyük faciədən xilas olublar. İndi də pul toplanması və humanizm göstərilməsində kütlə məntiqi görü-

rəm. Dar düşüncəli insanların çox olduğu cəmiyyətlərdə buna adi baxmaq lazımdır. Faktiki olaraq sürücü qatil kimi tanınmalıdır. Bəxtləri gətirdi ki, həmin yerdə insan ölümü olmadı. Ona görə də həmin sürücüdən qəhrəman yaratmaq lazım deyil”.

Nəqliyyat üzrə ekspert Elməddin Muradlı da məsələ ilə bağlı açıqlama verib: “Burada söhbət humanizmdən getmir, kimlərsə hansısa maraqları icra edir. Sanki dövlətin taksi fəaliyyəti ilə bağlı sərgilədiyi mövqeyə zidd olaraq hansısa qayda pozuntusuna yol vermiş taksi sürücüsünün qəhrəman obrazını yaratmaqla dövlətə meydan oxuyur. Mən əminəm ki, bu marağın səbəbi gec-tez ortaya çıxacaq.

Kobud qayda pozan bu şəxs icazəsi olmadan taksi sürür, xəstəliyi ilə bağlı müxtəlif ziddiyyətli məsələlər ortaya çıxır. Oğlu deyir ki, atası qıcolmadan əziyyət çəkir, özü isə deyir ki, sonuncu dəfə 9 il bundan əvvəl ayağında qıc olma baş verib. Belə ziddiyyətli həyat tərzini olan adam cəmiyyətimizə qəhrəman kimi təqdim olunur.

Taksi parkları son dövrlər qanunu çox ciddi şə-

kildə pozmaqla məşğuldurlar. Sürücüləri hədsiz dərəcədə istismar edirlər. Vaxtından çox işlədirlər. Buna görə də belə qəzalarda, hadisələrdə taksi parklarının da məsuliyyəti var. Çünki xidməti taksi parkı təşkil edir. Taksi şirkəti onunla partnyorluq haqqında müqavilə bağlayır. Taksi parkı da maşın boş qalmasını deyər ki, mən gəldi onu verir. Hadisə göstərdi ki, bu məsələyə hüquqi çərçivədə baxmaq lazımdır. Taksi parkları ilə bağlı boşluğu aradan qaldırmaq lazımdır. Taksi parkı sürücünü hansısa saat 10-12 saat işlədə bilər?

Belə sürücü qəhrəman ola bilməz. Bizim qəhrəmanlarımız döyüşdə şəhid, qazı olan insanlardır. Təyyarə qəzasında insanların həyatını xilas edənlərdir. Mənə belə qəhrəman lazım deyil. Bu sürücüyə qarşı cinayət işi açılıb.

Yardıma gəldikdə isə daha ciddi yardıma ehtiyacı olan insanlar var. Onlara əl tutsaydılar, daha yaxşı olardı. Belə bazarlar açmaq kimə, nəyə xidmət edir? İnsanların həyatı ilə oynayan şəxs necə qəhrəmana çevirmək olar ki?”

□ **Səhanə RƏHİMLİ,**
“Yeni Müsavat”

Lənkəranda 32 yaşlı kişi iynə vurulmasından sonra ölüb. Hadisə rayonun Viyən kəndində baş verib. Kənd sakini 1993-cü il təvəllüdlü İmran Məmmədovun hərələri yüksək olub və vurulan antibiotikdən sonra halı pisləşib. Hadisə yerinə gələn təcili tibbi yardım briqadası İ.Məmmədovun həkimə qədər ölüm faktını qeydə alıb. Belə görünür ki, kənd sakini allergiyanın ən güclü forması olan anafilaktik şokdan dünyasını dəyişib. Buna tibbdə “İynə ucunda ölüm” də deyilir.

Bəs bu cür faciəvi hallardan necə qaçmaq olar? Yüksək hərəət zamanı xəstəyə antibiotik vurmaq olarmı? Konkret halda məsuliyyət kimin üzərindədir - tibbi personalın, yoxsa? Hansı hallarda xəstəyə antibiotik vurula bilər?

Xatırladaq ki, tanınmış jurnalist Fərahim İlqarogluğun anası Bahar Qasimovaya da yoxlanılmadan sistem köçürülmüş, sonra vəziyyəti pisləmiş və həyatını itirmişdi.

Bundan əlavə, zaman-zaman uşaqlara vurulan antibiotiklər nəticəsində ölüm hallarının olduğunu şahidi olmuşuq.

Həkim-cərrah, professor Adil Qeybullayev mövzu ilə bağlı “Yeni Məşavət”ə deyib ki, xəstəyə antibiotik vurulmadan öncə ciddi şəkildə müayinə olunmalıdır: “Ümumiyyətlə, xəstənin vəziyyəti dərinə araşdırılmalıdır. Xəstənin allergiyası, hər hansı irsi xəstəliyi varmı, yəni xəstəlikləri, dərmanlara reaksiyası ciddi şəkildə yoxlanılmalıdır. Ondan sonra xəstəyə cərrahi müdaxilə etmək və ya antibiotiklərdən istifadə etmək lazımdır. Xəstə dərmanların keyfiyyətsizliyindən də şoka girə bilər, həkim məsuliyyətsizliyindən də ölə bilər. Ümumiyyətlə, xəstəxana şəraitində xəstənin dünyasını dəyişməsi tibb işçilərinin səhvi ucbatından da ola bilər. İstər xəstəxanada, istərsə də ev şəraitində dünyasını dəyişən adam mütəlak araşdırılmalı, ölüm səbəbi bilinməlidir.

Ölüm səbəbini bilmədən həkim günahlandırmaq düzgün deyil. Tibb işçiləri pasiyentlərin allergik tarixçəsini diqqətlə öyrənməli və tibbi müdaxilələrdə daha diqqətli olmalıdırlar”.

Həkim-pediatr Vaqif Qarayev bizimlə söhbətdə deyib ki, antibiotiklər mütəlak həkim göstərişi ilə edilməlidir: “Bəzən görürsən, telefonla ya qonşu, ya da tibb bacısının məsləhəti ilə edirlər. Ya da aptekdə işləyənləri həkim sayırlar, onlardan soruşurlar. Hər zaman aptekdə diqqət edirəm, alıcı deyir, uşağın qızdırması var, əcazə isə antibiotik çıxarır. Tamamilə yanlışdır. Qızdırmanın səbəbini bilmədən bu qədər antibiotik vurmaq olmaz. Kor-korənə valideynlər uşaqlarına antibiotik verirlər. Düzdür, bəzi həkimlər də antibiotikə çox meyllidir. Amma təbəbətin öz qayda-qanunu var. Müayinə olunmalıdır, qanın ümumi müayinə göstəricilərinə mütəlak baxılmalıdır. Qanın ümumi analizi çox sadə analizdir. Ancaq oradakı göstəricilərdən həkim qənəətə gəlir ki, virus başqadır, bakteriya başqa. Bakterial infeksiya analizdə göstərir. Əgər göstəricilər yuxarıdarsa, biz mütəlak antibiotiklər təyin etməliyik. İkincisi, tibb tələb edir ki, antibiotiklər ancaq xəstəxana şəraitində vurulsun. Əgər antibiotik təyin edirikse, deməli, bu uşağda ciddi problem var. Deməli, o, xəstəxana şəraitində, tibbi personalın nəzarəti altında olmalıdır.

İynə ucunda ölüm - tibbi personalın səhvi, yoxsa...

Həkimlər qeyd edir ki, ölüm səbəbi ciddi araşdırılmalıdır; “Xəstə dərmanların keyfiyyətsizliyindən də şoka girə bilər, həkim məsuliyyətsizliyindən də...”



dir. Amma bizdə bunun əksini görürük. Bir qayda da var. Antibiotiklər həkim resepti əsasında buraxılmalıdır. Aptekin ixtiyarı yoxdur ki, müştəriyə reseptsiz antibiotik versin. Bizdə aptekdə heç soruşmurlar da. Valideyn həkimdən telefonla soruşub yazır. Satıcı da telefonda yazıya baxır, sonra dərmanı verir. Bu düzgün deyil”.

Nəticə olaraq bildirik ki, həkimlər hər hansı antibiotik

və ya dərman preparatı vurulmadan əvvəl xəstənin allergik tarixçəsini öyrənməli, əvvəllər həmin preparata qarşı reaksiyası olub-olmamasını soruşmalıdır. Əgər əvvəllər bu dərmanı qəbul etməyibsə və allergik reaksiyalar keçmişdirsə, həssaslıq testi (dəri testi) aparılmalıdır. Bununla belə, təcili yardım vasitələri hazır olmalıdır: dərman vurulan yerdə adrenalın, kortikosteroidlər və antihistamin pre-

paratlar, həmçinin oksigen və reanimasiya avadanlıqları hazır vəziyyətdə olmalıdır. Ümumiyyətlə, tibbi personal təlimli olmalıdır: anafilaktik şoka qarşı necə davranmalı olduqları ilə bağlı praktiki biliklərə sahib olmalıdırlar. Həkimlər qeyd edir ki, antibiotiklər yalnız bakterial infeksiyalara qarşı effektivdir. Əgər hərəət viral infeksiya səbəbindəndirsə (məsələn, qrip, koronavirus və s.), antibiotik təyin edil-

məsi məqsədə uyğun deyil və zərərliyə. Hərəətin səbəbi müəyyən olunmadan antibiotik vurmaq tövsiyə edilmir. Əgər antibiotik həkim göstərişi olmadan, sadəcə, təcrübəyə əsasən vurulubsa, allergik reaksiya riski nəzərə alınmayıbsa, təcili yardım və ya ilkin tibbi yardım zamanı protokollara əməl edilməyibsə, bu zaman məsuliyyət birbaşa tibbi personalın üzərinə düşür. Əgər tibb işçisi dərmanı həkim təyinatı ilə və bütün qaydalara uyğun vurubsa, amma xəstənin əvvəlcədən məlum olmayan allergiyası olubsa, o zaman məsuliyyət həkimlə və sistemlə bölüşür, çünki belə halları bəzən proqnozlaşdırmaq çətin olur. Allergik anamnez varsa (məsələn, penisilinə qarşı keçmişdə reaksiyalar olubsa), viral infeksiya diaqnozu varsa, hamiləlik və ya laktasiya dövründə bəzi antibiotiklər kontrendik edir. Qaraciyər və ya böyrək funksiyaları pozulubsa, müəyyən antibiotiklər istifadə olunmamalıdır.

□ Afaq MİRƏYİQ, “Yeni Məşavət”

Əcnəbi robotla əməliyyat edir, bizdə isə...

Müasir tibbi texnologiyalarla işləmək üçün yalnız texniki biliklər deyil, həm də spesifik cərrahi bacarıqlar tələb olunur...

Qırğızıstanda robotların cərrahiyyə əməliyyatında istifadəsinə hazırlıq gedir. Bildirilir ki, qırğızıstanlı mütəxəssislər Çin klinikalarının işi ilə tanış olublar və real şəraitdə cərrahi robotlardan necə istifadə edildiyini görüblər və yaxın vaxtlarda ortopediya və travmatologiya sahəsində bu texnologiyaların tətbiqinə başlamağı planlaşdırırlar. Bəs Azərbaycanda uyğun sahədə vəziyyət necədir? Tibb sahəsində müasir texnologiya və avadanlıqların istifadəsi, kadr hazırlığı üçün işlər görülürmü?

Məlumdur ki, Azərbaycanda tibbi texnologiyaların tətbiqi son 10 ildə əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Xüsusilə Bakı şəhərində yerləşən dövlət və özəl klinikalar müasir diaqnostik avadanlıqlarla təmin edilib. Neyrocərrahiyyə, kardiocərrahiyyə və onkologiya sahəsində yüksək texnoloji cihazlardan istifadə edilir. Lakin bu inkişaf daha çox müayinə və diaqnostika sahəsini əhatə edir, cərrahi robot tex-



nologiyaları hələ ilkin mərhələdədir.

Məlumatlara əsasən, bəzi özəl xəstəxanalar “Da Vinci” tipli robot cərrahiyyə sistemlərinin gətirilməsi üçün danışıqlar aparır, lakin praktiki tətbiqə keçid baş verməyib. Bunun səbəbləri arasında yüksək maliyyə, ixtisaslı kadr çatışmazlığı və struktur uyğunlaşmasının olmaması göstərilir. Eyni zamanda müasir tibbi

texnologiyalarla işləmək üçün yalnız texniki biliklər deyil, həm də spesifik cərrahi bacarıqlar tələb olunur. Azərbaycanda tibb təhsili sahəsində yeniliklərə baxmayaraq, robot texnologiyaları üzrə ixtisaslaşma proqramları hələ tətbiq olunmur. Xaricdə təcrübə keçən həkimlər var, lakin bu proses sistemli deyil və geniş auditoriyanı əhatə etmir.

TƏBİB sədri Vüqar Qurbanov ötən il açıqlamasında Azərbaycanda robotik cərrahiyyənin hələ də olmamasının səbəbini özəl klinikaların hərəkətsizliyində görüb: “Özəl klinikalar səhiyyə yeniliklərində rəqabətdə olmalıdırlar. Bu gün dövlət xəstəxanalarında bütün növ əməliyyatlar icra edilir. Özəl klinikalar dünya yeniliklərini ölkəyə gətirməkdə maraqlı ol-

malıdırlar. Məsələn, bu gün bizdə robotik cərrahiyyə yoxdur, heç bir özəl klinikada yoxdur. Amma olsa, rəqabət olar”.

Qeyd edək ki, robot cərrahiyyə sisteminin qollarının ucunda olan alətlər insan biləyinin hərəkət qabiliyyətindən çox irəlidedir və 7 fərqli oxda 540 dərəcə bucaqla hərəkət edə bilər. Bununla cərrah dar və kiçik sahələrdə kritik cərrahi müdaxilələri müvəffəqiyyətlə həyata keçirə bilər. Deməkdir ki, bu xüsusiyyəti ilə cərrahin 3-cü əli kimidir.

Bakı Ağrı Klinikasının baş həkimi Zülfüqar Yusifov da mövzu ilə bağlı “Yeni Məşavət”ə fikrini bölüşüb: “Qırğızıstanda belə bir cəhdin olması olduqca təqdirəlayiqdir. Ümumiyyətlə, robotik cərrahiyyə yeni deyil, artıq on ilə yaxındır ki, dünyada tətbiq olunmaqdadır. Xüsusən ortopedik cərrahiyyə, urologiya sahələrində də daha çox tətbiq olunur. Qaradaş Türkiyədə artıq bir neçə ildir ki, xəstələrin müalicəsi bəzi klinikalarda robotik cərrahiyyə vasitəsilə aparılır. Sadəcə, işin həyata keçməsi bəlli bir avadanlıqların quraşdırılmasından və buna müvafiq olan treninqlərin keçirilməsindən asılıdır. Robotik cərrahiyyənin üs-

tünlüyü ondan ibarətdir ki, burada məsafədən prosesi idarə etmək mümkün olur. Təbii ki, yerli olaraq robotun çalışdığı köməkçi insanların olması lazımdır. Amma bəzən olur ki, hansısa bir mütəxəssisin müəyyən məsafədən bu işə müdaxilə etməsinə ehtiyac olur. Belə hallarda da robotik cərrahiyyə öz “sözünü” deyir. Azərbaycanda bu sahədə bir qədər lənglik var. Ola bilər ki, gündəlik həyatda tələbat hiss olunmasın. Ortopediya sahəsində ölkəmizdə kifayət qədər uğurlu işlər aparılır. Xeyli peşəkar mütəxəssislər var ki, bu gün müasir əməliyyatları lazımi səviyyədə həyata keçirirlər. Çində robotik kurslar bu şəkildə həyata keçirilirsə, artıq qısa müddətdə bütün dünyaya yayılacaq. Ola bilər eksperiment üçün müəyyən pilot layihələr də həyata keçirilsin. Çünki Çinin bu məsələlərdə baxışları kütləvi şəkildə avadanlıqların satılmasından ibarət olur. Fikrimcə, proses bu şəkildə başlayıbsa, yaxın müddətdə dünyanın əksər ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda robotik cərrahiyyə ilə mümkün olan əksər əməliyyatların icra olunmasının şahidi ola biləcəyik”.

□ Afaq MİRƏYİQ, “Yeni Məşavət”



MUSAVAT

Son səhifə

N 64 (8674) 17 aprel 2025

Gecə yatarkən başlayan təhlükə - xəstəliyin ilk signalı ola bilər

Nevrologiya mü-təxəssisi Dr. Doktor Aylin Yaman narahat ayaq sindromunun Parkinson xəstəliyinin xə-bərçisi ola biləcəyinə diqqət çəkib. Milli.Az xə-bər verir ki, o, gecə saat-larında artan ayaq hərə-kətlərinin və sancma hissələrinin yüngül qəbul edilməməsi lazım oldu-ğunu bildirib:

"Bu sindrom təkcə Parkinson xəstəliyinin xəbərçisi olaraq deyil, həm də dəmir çatışmazlığı, xroniki böyrək çatışmazlığı və geniş yayılmış sinir zədələnməsi səbəbindən inkişaf edə bilər. Ancaq bu əlamət xüsusilə Parkinson riski olan şəxslərdə nəzərə alınmalıdır".

Dos. Prof. Dr. Ahmet Erdem Parkinson xəstəliyinin beyində dopamin ifraz edən hüceyrələrin degenerasiyası nəticəsində meydana gələn, hərəkət sistemi pozğunluqlarına səbəb olan xroniki nevroloji xəstəlik olduğunu ifadə edib. Dr. Yaman adətən 60 yaşından sonra meydana gəldiyini, lakin daha gənc yaşlarda da görüldü biləcəyini ifadə edib.

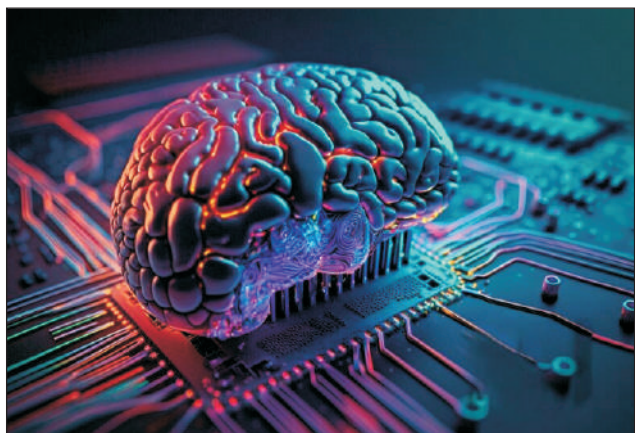
Gənc yaşda Parkinson xəstəliyi xüsusilə genetik meyli olan şəxslərdə də müşahidə oluna bilər. Bu səbəbdən gənc yaşda narahat ayaq sindromu yaşayan şəxslərə qabaqcıl testlər tövsiyə oluna bilər. Xəstəlik müxtəlif dərmanlarla idarə oluna bilər, bəzi xəstələrdə isə beyin cərrahiyyəsinə cavab verməyən bəzi dərmanlarla müalicə edilə bilər.

Vyetnamda axşam saat səkkizdən sonra dərslər oxumaq qadağan edildi



Vyetnamın ən böyük şəhəri olan Hoşimində hökumət orqanları axşam saat 20:00-dan sonra bütün dərslər məşğələlərini qadağan edib. Bu barədə Oxu.Az "South China Morning Post" nəşrinə istinadla xəbər verir. Yeni qərar məktəblilər və tələbələr arasında yorğunluğun azaldılması və onların sağlamlığının qorunması məqsədilə qəbul olunub. Rəsmilər bildirirlər ki, dərslərin saat 20:00-a qədər başa çatması şagird və tələbələrin ailələri ilə daha çox vaxt keçirməsinə, həmçinin daha balanslı və sağlam həyat tərzini sürmələrinə şərait yaradacaq.

Bir neçə süni intellekt alimi qəfil vəfat edib



Çində süni intellekt sahəsində çalışan bir neçə mütəxəssisin qəfil ölümü diqqət çəkib. Oxu.Az xəbər verir ki, "South China Morning Post" nəşri bu barədə geniş məlumat yayıb. Bildirilir ki, Çində süni intellekt sahəsində çalışan bir neçə tanınmış mütəxəssisin gözlənilməz xəstəliklər və ya qəzalardan sonra qəfil vəfat etməsi ictimai diqqəti cəlb edib. 2022-ci ildə Pekində yerləşən "Megvii Technology" şirkətinin 45 yaşlı əməkdaşı Sun Tszyan vəfat edib. 2023-cü ildə isə 38 yaşlı tədqiqatçı Fen Yanhe və Honkonq Çin Universitetinin professoru, həmçinin süni intellekt sahəsində fəaliyyət göstərən "SenseTime" şirkətinin qurucularından biri olan 55 yaşlı Tan Syaou həyatını itirib.

Qeyri-adi klaviatura satışa çıxarılır



"Atomic Keyboard" retro dizaynlı yeni "MDR Dasher" klaviaturasını təqdim edib. Oxu.Az xəbər verir ki, bu barədə məlumat "Hypebeast" platformasında dərc olunub. Qeyd olunur ki, "Atomic Keyboard" şirkətinin təqdim etdiyi "MDR Dasher" klaviaturası 1977-ci ildə istehsal olunan "Data General Dasher" terminalının göy-ağ rəngli və massiv retro dizaynından ilhamlanaraq hazırlanıb. Yeni modeldə ənənəvi "siçan" əvəzinə trekbol istifadə olunur. Bundan əlavə, klaviaturada "Escape", "Control" və "Option" düymələri çıxarılıb, bu da onun fərqli dizayn yansımasını göstərir. Cihaz USB-C vasitəsilə kompüterə qoşulur və "Windows", "macOS" və "Linux" əməliyyat sistemləri ilə uyğun işləyir. "MDR Dasher" məhdud sayda buraxılıb və hazırda şirkətin rəsmi saytında əvvəlcədən sifariş qiyməti 399 ABŞ dolları olaraq müəyyən edilib.

Mütəxəssislər bu cür ardıcıl ölüm hallarının narahatlıq doğurduğunu bildirirlər. Onların fikrincə, bu hadisələr Çin və ABŞ arasında davam edən texnoloji rəqəbat fonunda süni intellekt sənayesinə artan təzyiqlər ilə əlaqəli ola bilər.

Bunları bilirsinizmi?

- * Yumurtanı qaynadarkən onun çatlamasını istəmirsinizsə, qaba yanmış kibrit qoyun.
- * Tərə qarşı dezodorantları səhər yox, gecə vurun. Bu, daha uzun müddətə qoxunun qarşısını alacaq.
- * Ütünün suyunun içinə bir az ətir vursanız, paltarlarınızdan gözəl qoxu gələcək.
- * Külqabının pis iylənməməsi üçün onu su ilə yox, zeytun yağı ilə isladın.
- * Pişiklərin divan və ya kreslonuza oturmamasını istəmirsinizsə, həmin yerə naftalin qoyun. Pişiklər onu heç sevməzlər.
- * Saçlarınızı boyadarkən üzünü dəyən boyanı südə batırılmış pambıqla silin.
- * Yata bilmirsinizsə, albalı suyu için.
- * Zibil qutunuzun içinə soda və ya qabartma tozu töksəniz, pis qoxunun qarşısını ala biləcəksiniz.
- * Yumurtanı qaynatdıqdan sonra qalan suyu dibçəyə tökün. Bitkilərə çox xeyirlidir.
- * Dırnaq boyasından qalan sarılığı götürmək üçün dırnağa sirkə sürtün. Rəngini açacaq.
- * Mədəniz bulanırsa, bir stəkan qəhvə için.

"Google" delfinlərin dilini öyrənəcək



"Google" şirkətinin mütəxəssisləri delfinlərlə ünsiyyət qurmaq üçün süni intellekt modeli hazırlayıblar. Bu barədə şirkətin rəsmi bloqunda məlumat verilib. Bildirilib ki, şirkətin mütəxəssisləri əvvəlki "Gemma" modeli əsasında "DolphinGemma" adlı yeni bir böyük dil modeli (LLM - Large Language Model) yaradıblar. Bu proqram vasitəsilə tədqiqatçılar delfinlərin çıxardığı səsləri analiz etməyə, bu səslərdəki nümunələri müəyyən etməyə və onlarla qarşılıqlı ünsiyyət qurmağı öyrənməyə çalışacaqlar.

Layihə vəhşi delfinlərin tədqiqi ilə məşğul olan "Wild Dolphin Project" (WDP) təşkilatı ilə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilir. Alimlər yeni süni intellekt modelinə 1985-ci ildən bəri toplanmış delfin səslərindən ibarət geniş bir səs kitabxanasını yükləyiblər. Mütəxəssislərin sözlərinə görə, hələlik delfinlərin "sözlər"dən istifadə edib-etmədiyini dəqiq demək mümkün deyil. Lakin öyrənilən materiallarda müəyyən təkrarlanan və mənalı ola biləcək səs nümunələrinə rast gəlinir. Əgər "DolphinGemma" modeli uğurlu nəticələr verərsə, bu, delfinlərin "dilini" başa düşmək və onlarla daha səmərəli ünsiyyət qurmaq üçün mühüm addım olacaq. Yeni proqramın sınaq versiyasının 2025-ci ilin yayında istifadəyə verilməsi planlaşdırılır.

İspaniya məktəblərində bir sıra qida məhsulları qadağan edildi

İspaniyada məktəblərdə qidalanma sistemi tamamilə dəyişir. İspaniya Nazirlər Şurası ölkə məktəblərində qidalanma sistemini əsaslı şəkildə dəyişəcək inqilabi normativ aktı təsdiqləyib. Bu barədə məlumatı "El Pais" nəşri yayıb. Yeni qaydalara əsasən, təhsil müəssisələrində şirin qazlı içkilərin, enerji içkilərinin və sənaye üsulu ilə hazırlanmış çörəklərin satışı qadağan olunaçaq. İspaniyanın sosial hüquqlar və gündəmlə bağlı məsələlər üzrə naziri Pablo Bustinduy bildirib ki, bu qərar uşaqlar və yeniyetmələr arasında sağlam həyat tərzini təşviq etmək məqsədi daşıyır. Yenilənmiş qidalanma standartlarına uyğun olaraq, məktəb yeməxanaları şagirdlərə təzə meyvələr, tərəvəzlər, paxlalı bitkilər, balıq və keyfiyyətli ot məhsulları ilə zəngin gündəlik balanslaşdırılmış menyu təqdim edəcək. Bu yanaşma uşaqlara böyümə və inkişaf üçün zəruri olan bütün qida maddələrini təmin etməyə, onların ümumi sağlamlığını gücləndirməyə xidmət edəcək.

Səhifəni hazırladı: SELCAN

Baş redaktor:
Nazim SABİROĞLU

e-mail adres: venimusavat@mail.ru

"Yeni Musavat"ın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnib, "Son dakika" MMC-nin mətbəəsində çap edilib. Əlyazmalar geri qaytarılmır. Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi uyğun gəlməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri,
R.Rüstəmov küçəsi
2528-ci məhəllə ev 44/d
Tel: 520 01 23 (24, 25, 26, 27, 28)

Redaktor:
Emil SALAMOĞLU

Lisenzia N: B 114
SAVI: 1.500